

18
EL - KEHF / PEĆINA
OBJAVLJENA U MEKI, IMA 110 AJETA**

PREDANJA O NJENOJ VRIJEDNOSTI

Imam Ahmed bilježi od El-Berra'a da je rekao:

/85/ "Jedan je čovjek učio suru "El-Kehf" dok je u kući bila njegova životinja, koja se odjednom preplašila, pa je pogledao i ugledao maglu ili oblak koji ga je bio natkrio. To je spomenuo Vjerovjesniku, s.a.v.s., a on mu je rekao: 'Uči, to je smirenost koja silazi prilikom učenja Kur'ana ili koja silazi radi učenja Kur'ana.'" Bilježi se kod Buharije i Muslima u hadisu Šu'beta, a ovaj čovjek koji je učio ovo poglavlje bio je Usejjid ibn el-Hudajr, kao što je već spomenuto u poglavlju El-Bekare".

Imam Ahmed bilježi od Ebu el-Derda'a, r.a., a on od Vjerovjesnika, s.a.v.s., koji kaže:

/86/ "Ko nauči deset prvih ajeta iz poglavlja 'El-Kehf' bit će sačuvan od Dedžala." Bilježe ga Muslim, Ebu-Davud, En-Nesai i Tirmizi kao hadis koji prenosi Katade. Tekst hadisa koga navodi Tirmizi je slijedeći:

/87/ "Ko nauči tri prva ajeta iz poglavlja 'El-Kehf'" i kaže: Hadis je hasen - sahih. Imam Ahmed također bilježi od Ebu el-Derda'a, r.a., a on od Vjerovjesnika, s.a.v.s., da je rekao:

/88/ "Ko bude učio deset posljednjih ajeta iz poglavlja 'El-Kehf' bit će sačuvan od iskušenja Dedždžala." Prenosi ga također i Muslim i Nesai od Katade a kod Nesaije se kaže:

/89/ "Ko bude učio deset ajeta iz poglavlja 'El-Kehf...' i spominje ostatak hadisa. El-Hakim bilježi u Svome "Mustedreku" od Ebu-Se'ida el-Hudrija, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

/90/ "Ko bude učio petkom poglavlje 'El-Kehf' dat će mu se svjetlo između dva petka", a zatim kaže: "Ovo je hadis autentičnog seneda, ali ga Buhari i Muslim ne uvrstavaju u svoje zbirke."

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ①
قِيمًا لِيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا لِمَنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ
الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ② مَلِكِينَ فِيهِ أَبَدًا ③ وَيُنذِرَ الَّذِينَ
قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ④ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً
تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ⑤

"U ime Allaha, Svemilosnog, Milostivog!"

"Hvaljen neka je Allah Koji Svome robu objavljuje Knjigu, i nije je dao iskrivljenu, nego /1/ ispravnu, da teškom kaznom, koju će On dati, opomene, a da vjernike koji čine dobra djela divnom nagradom obraduje, /2/ u kojoj će vječno boraviti, /3/ i da opomene one koji govore: 'Allah je Sebi uzeo sina.' /4/ O tome oni ništa ne znaju, a ni preci njihovi. Kako krupna riječ izlazi iz usta njihovih! Oni ne govore drugo do laži!" /5/

Već je spomenuto na početku ovog Tefsira da Uzvišeni hvali Svoje Sveto i Uzvišeno Biće, kod početka i svršetka stvari. On je hvaljen u svakoj situaciji. Njemu je svaka hvala i na početku i na kraju. Zbog toga On Sebe hvali kod spuštanja Svoje časne Knjige Svome plemenitom poslaniku Muhammedu, s.a.v.s. To je, doista, najveća blagodanost kojom je Allah, dž.š., obdario stanovnike Zemlje, pošto ih je izveo sa njim iz tmine na svjetlo, budući da ga je učinio ispravnom Knjigom, u kojoj nema iskrivljenja niti skretanja, već upućuje na Pravi put jasno i nedvosmisleno, upozoravajući nevjernike a obveseljavajući vjernike. Zbog ovoga Uzvišeni kaže:

"I nije je dao iskrivljenu", tj. potvorenu i falsifikovanu, već: **"ispravnu"**, tj. pravu: **"da teškom kaznom, koju će On dati, opomene"**, tj. da opomene njom one koji u nju ne vjeruju kaznom na ovom i na onom svijetu: **"a da vjernike obraduje"**, one koji su obistinili svoju vjeru dobrim djelima:

"divnom nagradom", tj. sevapom kod Allaha, **"u kojoj će boraviti"**, u svojoj nagradi, a to je Džennet u kome će vječno biti: **"vječno"**, stalno - bez prestanka.

Riječi Uzvišenoga: **"i da opomene one koji govore: 'Allah je Sebi uzeo sina.'"** Ovaj se ajet odnosi na svakoga ko kaže ovo, bez obzira iz kojeg naroda bio, mada je njegova objava bila konkretno poradi idolopoklonika Arapa, budući da su govorili: "Mi obožavamo meleke, a oni su Allahove kćeri!" **"O tome oni ništa ne znaju"**, o ovoj potvori i laži: **"a ni preci njihovi"**, tj. njihovi prethodnici:

* Objavljena nakon sure "El - Gašije".

** Ajeti: 28., 82. i 101. medinski su.

"Kako krupna riječ izlazi iz usta njihovih!", nema joj oslonca izuzev u njihovom govoru, niti dokaza izuzev u njihovoj laži. Zbog toga Uzvišeni kaže: **"Oni ne govore drugo do laži!"** Muhammed ibn Ishak spominje povod objavljivanja ovog ajeta, pa kaže - u rezimeu - od Ibn-Abbasa, r.a., koji kaže:

/91/ "Kurejši su poslali En-Nadra ibn el-Harisa i 'Ukbe ibn Ebi-Mu'ajta židovskim svećenicima u Medinu, rekavši im: 'Pitajte ih o Muhammedu i opišite im njegova svojstva, jer su oni ti kojima je data knjiga (Ehlul-kitab) i oni posjeduju ono što mi ne posjedujemo od znanja o vjerovjesnicima!' Krenuli su njih dvojica i došli do Medine, a onda su pitali židovske svećenike o Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., opisujući im njegovu misiju i neki njegov govor. Rekli su im svećenici: 'Pitajte ga o troje, pa ako vas obavijesti o tome onda je on poslani vjerovjesnik. U suprotnom je čovjek, lažac, pa odlučite o njemu kako hoćete. Pitajte ga o mladićima koji su u davna vremena živjeli, šta je s njima bilo, jer o njima kruži čudna priča. Pitajte ga o čovjeku koji mnogo putuje i koji je obišao i Istok i Zapad Zemlje, šta je s njim bilo? i pitajte ga o duši, šta je to. Ako vas obavijesti o tome, onda je vjerovjesnik - slijedite ga!' Vratili su se En-Nadr i 'Ukbe Kurejšijama i obavijestili ih o onome što su im rekli židovski svećenici. Kurejšije su zatim došli i pitali Vjerovjesnika, s.a.v.s., o tome, pa im je on rekao: 'Obavijestit ću vas sutra o onome o čemu ste me pitali', a nije rekao ako Bog da. Otišli su od njega. Prošlo je petnaest noći a da mu se Džibril nije pojavio sa objavom pa su stanovnici Meke digli uzbunu, rekavši: 'Muhammed nam je obećao sutra dati informaciju, a danas je petnaesti dan u kojemu smo osvanuli a on nas ne obavještava o onome čemu smo ga pitali.' Allahov Poslanik, s.a.v.s., rastužio se zbog zadržavanja objave, bilo mu je teško zbog onoga što govore stanovnici Meke, a onda mu je došao Džibril od Allaha Uzvišenog sa poglavljem koje govori o stanovnicima pećine. U njemu je prigovor za njegovu tugu spram njih, obavještenje o onome o čemu su ga pitali o mladićima, čovjeku koji je mnogo putovao i o riječima Allaha Uzvišenog:

'pitaju te o duši.' /17:85/

فَلَعَلَّكَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ
عَلَىٰ أَشْرِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا ① إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ
زِينَةً لِّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ② وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا
صَعِيدًا جُرُزًا ③

"Pa zar ćeš ti za njima od tuge svisnuti, ako oni u govor ovaj neće da povjeruju?/6/ Sve što je na Zemlji Mi smo kao ukras njoj stvorili da iskušamo ljude ko će se od njih ljepše

vladati /7/ a Mi ćemo nju i golom ledinom učiniti." /8/

Allah Uzvišeni oraspolažuje Svoga Vjerovjesnika, s.a.v.s., u njegovom žaljenju za idolopoklonicima koji su ostavili vjeru i udaljili se od nje:

"Pa zar ćeš ti za njima od tuge svisnuti, ako oni u govor ovaj neće da povjeruju?" Kaže: 'Nemoj upropaštavati sebe potištenošću i tugom!', tj. nemoj tugovati za njima, već im dostavi Allahovu poslanicu, pa ,ko ide Pravim putem, on će koristi imati, a ko luta, na svoju štetu luta, i neka ti ne bude teško zbog njihove propasti!

"Sve što je na Zemlji Mi smo kao ukras njoj stvorili da iskušamo ljude ko će se od njih ljepše vladati", tj. On je učinio dunjaluk prolaznim boravkom, kratkotrajnim ukrasom i učinio ga je kućom iskušenja, a ne kućom vječnog boravka.

"a Mi ćemo nju i golom ledinom učiniti." Mi ćemo učiniti, nakon njenog ukrašavanja, da bude ruševina i ništavilo, neće radati na njoj ništa niti će biti od nje koristi. Površina zemlje bit će gola ledina, tj. pustoš na kojoj neće biti ni stabla ni rastinja. Zar nećeš obratiti pažnju na riječi Uzvišenoga:

"Kako oni ne vide da Mi gonimo kišu u ogoljelu zemlju, i činimo da, uz pomoć njenu, niče rastinje kojim se hrani stoka njihova, a i oni sami - pa zašto neće da vide?!" /32:27/

أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا
مِّنْ آيَاتِنَا عَجَبًا ④ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا
مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ⑤ فَضَرْبَنَا عَلَىٰ أَعْيُنِنَا
فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ⑥ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا
لَبِثُوا أَمَدًا ⑦

"Misliš li ti da su samo stanovnici pećine i Rekima bili čudo među čudima Našim?" /9/ "Kad se nekoliko momaka u pećini sklonilo pa reklo: 'Gospodaru naš, daruj nam Svoju milost i pruži nam u ovom našem postupku smjernost.'" /10/ "Mi smo ih u pećini tvrdo uspavali za dugo godina", /11/ "poslije smo ih probudili da znamo (da bismo pokazali) koja će od dvije skupine bolje ocijeniti koliko su vremena proboravili." /12/

Ovo je Allahova sažeta vijest o kazivanju stanovnika pećine. On kaže: "Misliš li ti, o Muhammede:

"da su samo stanovnici pećine i Rekima bili čudo među čudima Našim?", tj. nije njihov slučaj neobična u Allahovoj moći i snazi. Allahovo stvaranje nebesa i Zemlje, izmjena noći i dana, potčinjenost Sunca, Mjeseca, zvijezda i drugih velikih znamenja upućuju na Njegovu moć i ona su čudnija od vijesti o

stanovnicima pećine. A što se tiče "El-Kehfa", to je pećina na brdu u koju su se sklonuli svi spomenuti mladići, a što se tiče "Rekima", El-Avfi prenosi od Ibn-Abbasa, r.a.: "To je dolina, u blizini Ejle." Dahhak kaže: "Kehf je pećina a Rekim je ime doline." Se'id Ibn-Džubejr kaže: "Rekim je ploča od kamena na kojoj su ispisana kazivanja stanovnika pećine a zatim su je stavili na vrata pećine." Ibn-Džerir kaže: "Rekim dolazi na oblik 'fe'il' u značenju 'merkum/ numerisan', kao što se kaže za ubijenog 'maktul' i 'katil' i njegov je izbor da ploča ovdje označava knjigu.

"Kad se nekoliko momaka u pećini sklonilo pa reklo: 'Gospodaru naš, daruj nam Svoju milost i pruži nam u ovom našem postupku smjernost.'"

Uzvišeni obavještava o mladićima koji su se sklonili od svoga naroda kako im oni ne bi vjerovanje doveli u iskušenje. Pobjegli su od njih, sklonivši se u pećinu na brdu, kako bi se od njih sakrili, pa su rekli, nakon ulaska u nju: **"Gospodaru naš, daruj nam Svoju milost"**, tj. podari nam milost koja će nas sakriti od našeg naroda:

"i pruži nam u ovom našem postupku smjernost", tj. učini naš ishod pravilnim, kao što se spominje u hadisu:

/92/ "A što nam budeš određivao kao sudbinu, učini da nam svršetak bude pravilan" (smjernost i uputa).

"Mi smo ih u pećini tvrdo uspavali za dugo godina", tj. kada su ušli u pećinu dali smo im dugogodišnji san: **"poslije smo ih probudili"**, iz tog njihovog sna: da bismo pokazali koja će od dvije skupine koje se razilaze u pogledu njih:

"bolje ocijeniti koliko su vremena proboravili", da izračunaju koliko su godina proveli u toj pećini, tj. tačan vremenski period koji su proveli u pećini.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْنَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ
وَرَزَقْنَاَهُمْ هَدًى ۝ وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا
رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُو مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذْ شَطَطًا
﴿١٤﴾ هَلْؤَلَاءِ قَوْمًا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِم بِسُلْطٰنٍ
بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾ وَإِذْ أَعْرَضْتُمْ وَهُمْ
يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأَوْوَا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَإِنَّكُمْ
مِنْ أُمَّةٍ كَثِيرَةٍ ﴿١٦﴾

"A Mi tebi kazujemo vijest njihovu po Istini. Tu su bili mladići, vjerovali su u Gospodara svoga, a Mi smo im Uputu još više povećali. /13/ Osnazili smo bili njihova srca kad su se digli i rekli: 'Gospodar naš - Gospodar je nebesa i Zemlje, mi se nećemo pored Njega drugom bogu klanjati, jer bismo tada ono što

je daleko od istine govorili. /14/ Narod ovaj naš je mimo Njega druge bogove prihvatio, zašto jasan dokaz nije donio o tome da se treba njima klanjati? A ima li nepravednijeg od onoga koji o Allahu iznosi neistinu? /15/ Kad napustite njih i one kojima se, a ne Allahu, klanjaju, sklonite se u pećinu, Gospodar vaš će vas milošću Svojom obasuti i za vas će ono što će vam korisno biti pripremiti."/16/

Ovdje se ukazuje na detalje kazivanja o stanovnicima pećine. Uzvišeni spominje da su oni bili mladići, tj. omladina, a oni prihvataju Istinu bolje od staraca koji su bili uobraženi i ogreznuli u krivoj vjeri. Zbog toga su najčešće oni koji su se odazvali Allahu i Njegovom Poslaniku bili upravo omladinci. Što se tiče staraca Kurejša, većina ih je ostala u staroj vjeri, a samo mali dio njih je prešao na islam. Ovako Uzvišeni obavještava o stanovnicima pećine da su bili mladići i da su vjerovali u svoga Gospodara, tj. priznavali su Njegovu jednoću u svemu i svjedočili da nema drugog boga osim Allaha: **"a Mi smo im Uputu još više učvrstili."**

Neki učenjaci, kao što je Buhari i drugi, zaključili su na temelju ovoga i sličnih ajeta, u pogledu povećanja imana i njegovog stepenovanja, da se on povećava i smanjuje. Zbog toga Allah kaže: **"a Mi smo im Uputu još više povećali"**, kao što kaže Uzvišeni: **"Što se tiče vjernika, njima je povećala vjerovanje" /9:124/**, i kao što kaže:

"i da bi još više povećali vjerovanje koje već imaju" /48:4/ I drugi ajeti koji upućuju na to. Rečeno je da su ovi mladići bili u kršćanskoj vjeri. Međutim, očito je da su oni prethodili vremenu Isaa, a.s., na što ukazuje briga jevreja o toj predaji. Već je spomenuto od Ibn-Abbasa, r.a., da su Kurejšije poslali predstavnike židovskim svećenicima u Medini da traže od njih neke stvari kojima bi iskušavali Allahovog poslanika, s.a.v.s.. Slali su ih potom da ga pitaju o vijesti oko ovih mladića, o vijesti Zul-Karnejna i o duši, a ovo upućuje na to da je ovo bilo sačuvano u knjigama Ehlul-kitaba, a to je, opet, prethodilo kršćanskoj vjeri, a Allah najbolje zna!

"Osnazili smo bili njihova srca kad su se digli i rekli: 'Gospodar naš - Gospodar je nebesa i Zemlje.'" Uzvišeni kaže: Učinili smo da budu strpljivi razilazeći se sa svojim narodom i napuštajući raskošan život, sreću i blagodati u kojima su bili. Neki od ranijih i kasnijih generacije spominju da su oni bili sinovi bizantijskih vladara i njihovih vođa. Napustili su svoj narod koji je obožavao kipove i šejtane i prinosió im žrtve. Imali su jednog vladara - nasilnika koji je to ljudima naređivao.

Jednoga dana ljudi su izašli u povodu jednog njihovog praznika a sa njima i ovi mladići zajedno sa svojim roditeljima, gledajući šta radi njihov narod čineći sedždu i prinoseći žrtve drugome, a ne Allahu

Uzvišenom, znajući da to ne treba činiti nikome izuzev Allahu - Stvoritelju nebesa i Zemlje, tako da se svaki od ovih mladića odvojio od njih. Prvi koji se odvojio od njih bio je jedan mladić koji je sjeo u hlad pod jedno stablo. Zatim mu je došao drugi, a nakon toga treći - ne znajući jedan za drugoga. Tu ih je sakupio jedino onaj Koji sakuplja njihova srca u imanu.

U muallek - hadisu koga bilježi Buhari od Aiše, r.a., Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: /93/ "Duše su regrutovana vojska. One koje se međusobno poznaju sakupe se, a koje se ne prepoznaju razidu se." Hadis bilježi i Muslim merfu'-predanjem u svom "Sahihu" od Ebu-Hurejrea.

Svaki od njih je krio od svojih drugova- iz bojazni od njih - ono što je osjećao, tako da nisu znali da su i drugi tako mislili sve dok jedan od njih nije rekao: "Znate, tako mi Allaha, o narode, da vas je nešto izvelo iz vašeg naroda, pa neka svako od vas otkrije tu stvar. "Drugi reče: "Mene što se tiče, ja sam, tako mi Allaha, vidio u čemu je moj narod i saznao sam da je to zabluda. A Onaj Koji Jedini zaslužuje da bude obožavan i da Mu se ništa ne pripisuje je Allah, Koji je stvorio nebesa i Zemlju i sve što je među njima!"

I svaki od njih izrekao je ove riječi tako da su se složili oko jedne riječi i postali jedna ruka i iskrena braća. Potom su uzeli sebi mjesto za molitvu na kojem će se klanjati Allahu. Njihov narod je za njih saznao i prijavio njihovu aktivnost vladaru, koji ih je pozvao, pitao ih, a oni su mu odgovorili istinom i pozvali ga Allahu Uzvišenom, pa zbog toga Uzvišeni o njima izvještava riječima:

"Osnažili smo bili njihova srca kad su se digli i rekli: 'Gospodar naš - Gospodar je nebesa i Zemlje, mi se nećemo pored Njega drugom bogu klanjati, jer bismo tada ono što je daleko od istine govorili.'" , tj. neistinu, laž i potvoru.

"Narod ovaj naš je mimo Njega druge bogove prihvatio, zašto jasan dokaz nije donio o tome da se treba njima klanjati?", tj. zašto ne temelje ispravnost onoga što zastupaju na jasnom, autentičnom argumentu?

"A ima li nepravdnijeg od onoga koji o Allahu iznosi neistinu", tj. nema nepravdnijeg od onoga koji o Allahu iznosi neistinu. Vladar se naljutio na njih i naredio da im se skine ukrašena odjeća s njih koja je bila na njima, a odražavala je ukras njihovog naroda, i zaprijetio im je sankcijama ukoliko se ne vrate u vjeru svoga naroda. A zatim im je dao vremena da analiziraju svoj postupak kako bi se vratili. Ovo je znak Allahove dobrote spram njih, jer su ovim odgađanjem uspjeli pobjeći i skloniti svoje vjerovanje od iskušenja, što znači da je ovo dozvoljeno kada nastupi smutnja (anarhija) među ljudima, kao što se spominje u hadisu: /94/ "Uskoro će biti najbolji imetak nekoga od vas stado koje će napasati na

vrhovima brda i pojilištima bježeći sa svojom vjerom, plašeći se smutnji."

Nije dozvoljena izolacija u drugim prilikama izuzev u ovoj. Pošto su oni čvrsto odlučili bježati i Allah im je to dozvolio riječima:

"Kad napustite njih i one kojima se, a ne Allahu, klanjaju", tj. napustili ste ih sa vašom vjerom zbog njihovog obožavanja drugoga a ne Allaha, pa napustite ih, također, i vašim fizičkim bićima:

"sklonite se u pećinu, Gospodar vaš će vas milošću Svojom obasuti", tj. smilovat će vam se i sakriti vas od vašeg naroda: **"i za vas će pripremiti"**, tamo gdje se nalazite: **"ono što će vam korisno biti"**, tj. stvar iz koje ćete izvući korist. Tada su pobjegli ka pećini, sklonili se u njoj, izgubivši se svome narodu iz vida, pa ih je vladar tražio, ali je Allah vijest o njima zatajio, kao što je učinio sa Svojim vjerovjesnikom Muhammedom, s.a.v.s., i njegovim iskrenim prijateljem kada su se sklonili u pećinu, a Allah učinio slijepim idolopoklonike u blizini njih dvojice, ne omogućivši im puta do njih. Zbog toga Allahov Poslanik, s.a.v.s., i kaže svome prijatelju:

/95/ "Šta misliš, Ebu-Bekre, o dvojici sa kojima je Allah - treći?!" Također, nema sumnje da je slučaj pećine Hira veličanstveniji, veći i čuvniji od kazivanja o stanovnicima pećine!

* وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزُورُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشَّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِّنْهُ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّ الْمُؤْمِنِينَ يُصَلُّونَ وَلِيَا مَرْشِدًا ﴿١٧﴾

"I ti si mogao vidjeti kako Sunce, kada se rađa - obilazi pećinu s desne strane, a kada zalazi - zaobilazi je s lijeve strane, a oni su bili u sredini njezinoj. To je dokaz Allahov! Kome Allah ukáže na Pravi put, on će Pravim putem ići , a koga u zabludi ostavi, ti mu nećeš naći zaštitnika koji će ga na Pravi put uputiti." /17/

U ovome je dokaz da je ova pećina bila okrenuta sjevernoj strani⁴⁴⁰, jer je Uzvišeni obavijestio da je Sunce ulazilo u nju, kada se rađalo i obilazilo je:

"...s desne strane", tj. smanjuje se sjena udesno, a to je kad god se Sunce izdigne na horizontu, smanji se njegova sjena tako da ne ostane ništa od tih zraka za vrijeme zenita na mjestu sličnom ovome, pa zbog toga Uzvišeni kaže:

⁴⁴⁰ Bila je na sjevernoj strani, a ulaz joj je bio okrenut jugu, pa na osnovu ovoga proizilazi da je desna strana pećine bila na zapadu, a lijeva na istoku. Kada izide Sunce, njegove zrake uđu u pećinu i ispune zapadnu stranu, a kada zađe, njegove zrake ispune istočnu stranu, jer je otvor pećine okrenut prema jugu.

"a kada zalazi - zaobilazi je s lijeve strane", tj. ulazi u njihovu pećinu s lijeve strane od njihovog ulaza, a to je sa istočne strane, što upućuje na ispravnost onoga što smo rekli. Allah Uzvišeni je već obavijestio o tome i od nas želi da to razumijemo i shvatimo, a nije nas obavijestio o mjestu te pećine i u kojoj državi se nalazi, budući da od takve informacije koristi nema niti neke šerijatske svrhe. Neki su mufessiri spomenuli mnoga mišljenja u tom pogledu. Neki kažu da je to u Ejli, drugi u bizantijskoj državi, a treći da je to u Belkai,⁴⁴¹ a Allah najbolje zna u kojoj je to Allahovoj zemlji! Da u tome ima neka vjerska korist, zasigurno bi nas Allah i njegov Poslanik, s.a.v.s., već uputili na to. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: /96/ "Nisam vam ništa ostavio što će vas približiti Džennetu i udaljiti vas od Vatre a da vas nisam obavijestio o tome."

"a oni su bili u sredini njezinoj", tj. unutar njezinog prostranstva kako ih ne bi našli: **"To je dokaz Allahov!"**, budući da ih je uputio na ovu pećinu u kojoj ih je učinio živima, i da im je ulazilo sunce i vazduh i očuvala se njihova tijela. Zatim Uzvišeni kaže: **"Kome Allah ukáže na Pravi put, on će Pravim putem ići."** On je Taj koji je uputio ove između njihova naroda na Pravi put, a koga Allah uputi - on je upućen, a koga u zabludi ostavi - upućivača mu nema.

وَحَسِبَهُمْ إِتِقَانًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنَبَّأَهُمُ الذَّنَابِ
وَذَاتَ الشَّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ
عَلَيْهِمْ لَوَيْتَ مِنْهُمْ فَرَارًا وَكَلْبَتْ مِنْهُمْ رِجَابًا ﴿١٨﴾

"I pomislio bi da su budni, ali oni su spavali; i Mi smo ih prevrtali sad na desnu, sad na lijevu stranu, a pas njihov, opruženih prednjih šapa, na ulazu je ležao; da si ih vidio, od njih bi pobjegao i strah bi te uhvatio." /18/

Pošto ih je Allah uspavao, želio je - slava neka je Njemu - da njihove oči, dok spavaju, budu otvorene, pa zbog toga i kaže:

"i pomislio bi da su budni, ali oni su spavali", zatim kaže:

"Mi smo ih prevrtali sad na desnu, sad na lijevu stranu." Ibn-Abbas, r.a., kaže: "Da se nisu prevrtali, rastočila bi ih zemlja/ istruhli bi."

"...a pas njihov, opruženih prednjih šapa, na ulazu je ležao." El-vesid/ulaz, pećina, vrata pećine, tj. njihov pas je ležao podvivši noge na ulazu, kao što obično psi čine. On je sjedio, zapravo, napolju ispred ulaza, zato što /97/ "meleki ne ulaze u kuću u kojoj ima pas", kao što se spominje u "Sahihu", a u

drugom predanju koje je dobro dodaje se još: /98/ "ili slika ili nečista osoba (džunup) ili kafir."

Njihov bereket je zahvatio njihovog psa, pa je i njega savladao san kao što je i njih savladao u takvom stanju. U ovome se primjećuje korist druženja sa odabranima, pa je zbog toga i ovom psu ostao pomen, vijest i značaj.

"da si ih vidio, od njih bi pobjegao i strah bi te uhvatio." Uzvišeni je unio u njih strah kako niko ne bi pogledao u njih a da ga strah i začuđenost ne bi uhvatila, kako se niko ne bi njima približio i kako ih niko ne bi dodirnuo sve dok se ne postigne rok određeni i dok se ne završi njihovo spavanje onoliko koliko je Allah Uzvišeni želio da bude, s obzirom da je u tome mudrost i jasan dokaz i ogromna milost.

وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ
لَيْسَاءَ لَوْ بَدَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِئْتُمْ قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ
يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى
الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَسْأَلْ
وَلَا يَشْعُرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ﴿١٩﴾ إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ
أَوْ يَشْعُرُونَ فِي مَلَنَّهُمْ وَلَنْ تُغْلَبُوا إِيَّاهَا ﴿٢٠﴾

"I Mi smo ih, isto tako, probudili da bi jedni druge pitali. 'Koliko ste ovdje ostali?' - upita jedan od njih. 'Ostali smo dan ili dio dana' - odgovoriše. -Gospodar vaš najbolje zna koliko ste ostali' - rekoše. 'Pošaljite jednog od vas s ovim srebrenjacima vašim u grad, pa nek vidi u koga je najčistije jelo i neka vam od njega donese hrane i neka bude ljubazan i neka nikome ne govori ništa o vama, /19/ jer, ako oni doznaju za vas, kamenovat će vas ili će vas na silu u svoju vjeru obratiti, i tada nikad nećete ono što želite postići!"/20/

Uzvišeni kaže: Kao što smo ih uspavali, probudili smo ih zdravih tijela, kose i kože a nisu izgubili ništa od stanja i likova, i to sve nakon 309 godina, pa su zbog toga međusobno pitali jedni druge: **"Koliko ste ovdje ostali?"**, tj. spavali.

"Ostali smo dan ili dio dana" - odgovoriše, jer su ušli u pećinu bio početkom dana, a probudili se krajem dana, pa su zbog toga kazali:

"...ili dio dana" - odgovoriše. 'Gospodar vaš najbolje zna koliko ste ostali'", tj. Allah najbolje zna vašu stvar i, kao da ih je zadesila neka vrsta neodlučnosti o trajanju njihovog sna, zatim su se povratili onome što im je bilo važnije, a to su njihove potrebe za hranom i vodom, pa su rekli: **"Pošaljite, jednog od vas s ovim srebrenjacima vašim"**, tj. sa srebrnim novcem. Naime, kada su se oni sklonili u pećinu ponijeli su sa sobom srebrenjake od svojih kuća za svoje potrebe: **﴿لِ "u grad"**, iz koga su izašli:

⁴⁴¹ Ejla je Akaba, bizantijske zemlje su današnja Anadolija, a Belka je u Jordanu.

"**pa nek vidi u koga je najčistije jelo**", tj. najbolje jelo: "**I neka bude ljubazan**", u svom izlasku, odlasku, kupovini i povratku: "**i neka ne govori**", tj. neka ne obavještava:

"**nikome ništa o vama, jer, ako oni doznaju za vas kamenovat će vas**", tj. ako saznaju za vaše mjesto:

"**ili će vas na silu u svoju vjeru obratiti**", Dikjanosovi podanici neće ih prestati mučiti sve dok ih ne vrate u njihovu vjeru u kojoj se nalaze ili dok ne umru. Ako oni pristanu vratiti se u nevjernost, nema im uspjeha ni na ovom ni na budućem svijetu. Zbog toga kaže: "**i tada nikad nećete ono što želite postići!**"

وَكَذَلِكَ أَغْتَابْنَا عَلَيْهِمْ
لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَدْعُونَ بَيْنَهُمْ
أَمْهُمْ فَقَالَ الْآبَاءُ عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا رَبُّهُمْ أَعْمَىٰ لَهُمْ قَالِ الَّذِينَ غَابُوا
عَلَىٰ أَمْهَمٌ لَّنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾

"**I Mi smo, isto tako, učinili da oni za njih saznaju, da bi se uvjerali da je istinito Allahovo obećanje i da u Čas oživljenja nema nikakve sumnje, kada su se između sebe o njima raspravljali, i rekli: 'Sagradite na ulazu u nju ogradu, Gospodar njihov najbolje zna ko su oni.' A onda oni do čijih se riječi najviše držalo rekoše: 'Napravit ćemo na ulazu u nju bogomolju!'/21/**

Uzvišeni kaže: "**i Mi smo, isto tako, učinili da oni za njih saznaju**", tj. otkrili smo ih ljudima:

"**da bi se uvjerali da je istinito Allahovo obećanje i da u Čas oživljenja nema nikakve sumnje.**" Više pripadnika prvih generacija (selef) spominje da je ljude toga vremena zadesila sumnja u proživljenje i Sudnji dan. Neki od njih tvrdili su da će duše biti proživljene bez tijela pa je Allah proživio stanovnike pećine kao dokaz i znamenje toga.

Pošto je jedan od njih otišao da kupi hranu, ušao je u grad koji nije mogao prepoznati: vidio je drugi grad i druge ljude, pa je pomislio da je poludio, a ustvari njemu nije bilo ništa, već su se ljudi promijenili iz stoljeća u stoljeće i iz generacije u generaciju. Smatrao je da treba požuriti sa izlaskom iz ovoga grada, a onda se uputio ka čovjeku koji prodaje hranu kako bi mu platio ono što je imao kod sebe. Kada je taj čovjek vidio njegov novac, začudio se njegovom izgledu i predao ga svome susjedu, a onda su ga međusobno jedan drugom dodavali i govorili: "Ovaj je vjerovatno našao blago." Pitali su ga o njegovoj situaciji kao i o tome odakle mu novac, pa im je on rekao: "Ja sam stanovnik ovoga grada čiji je vladar Dikjanos. Sinoć sam ga napustio." Smatrali su da je lud, pa su ga odveli svome vladaru koji ga je pitao o njegovom stanju o čemu ga je ovaj obavijestio tako

da je vladar ostao zbunjen u situaciji u kojoj se našao. Vladar toga mjesta zajedno sa svojim stanovništvom ustao je i krenuo do pećine do koje ih je doveo ovaj mladić pri tome im rekavši: "Dopustite mi da prije uđem i obavijestim svoje društvo koje se nalazi unutra." Ušao je u pećinu, i kako kažu, a da oni uopće nisu znali kako. Allah im je sakrio vijest o njima. Drugi kažu: Ušli su im i vidjeli ih. Vladar im je selam nazvao i zagrlio ih, a sam je bio musliman - prema onome kako se navodi. Obradovali su mu se, ljubavno s njim razgovarali, pozvali ga i selam mu nazvali, a onda se vratili svojim ležajevima, pa ih je Uzvišeni usmrtio. A Allah najbolje zna!

To što su ljudi toga vremena vidjeli stvarnost Stanovnika pećine dokaz je za muslimane toga vremena kao i dokaz protiv poricatelja proživljenja i idolopoklonike među njima.

"**kada su se između sebe o njima raspravljali**", tj. o stvarima Sudnjeg dana - ko je u njega vjerovao a ko ga je poricao "**i rekli**", tj. muslimani između njih:⁴⁴²

"**Sagradite na ulazu u nju ogradu, Gospodar njihov najbolje zna ko su oni**", tj. zatvorite ulaz njihove pećine i ostavite ih u njihovom stanju: "**A onda oni do čijih se riječi najviše držalo rekoše**", tj. ljudi od riječi i autoriteta: "**Napravit ćemo na ulazu u nju bogomolju!**" Ovaj njihov prijedlog nije pohvaljen jer protivriječi riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: /99/ "Allah je prokleo židove i kršćane koji su uzeli grobove svojih vjerovjesnika kao bogomolje", upozoravajući šta su učinili.⁴⁴³

سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّا بَعْضَهُمْ
كَلْبَهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ جَمًّا بِالْغَيْبِ
وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُ
إِلَّا قَلِيلٌ ۗ فَلَا تُمَارَ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَهَرَ وَلَا تَسْنَفْتِ فِيهِم مِّنْهُمْ
أَحَدًا ﴿٢٢﴾

"**Neki će reći: 'Bila su trojica, pas njihov je bio četvrti', a neki će govoriti: 'Bila su peterica, pas njihov je bio šesti', nagađajući ono što ne znaju, dok će neki reći: 'Bila su sedmerica, a pas njihov bio je osmi.' Reci: 'Gospodar moj najbolje zna njihov broj, samo malo njih to zna. Zato ne raspravljaj o njima osim površno, i ne pitaj o njima od njih nikoga!'/22/**

⁴⁴² Rečenica: "Muslimani između njih" nije Ibn-Kesirov govor nego moj, jer se to slaže sa šerijatskim propisima po kojima je zabranjeno graditi džamije na kaburima, a njihove riječi: "Sagradite na ulazu u nju ogradu" odgovaraju islamskim propisima i stoga sam zaključio da su zagovornici ovog mišljenja muslimani.

⁴⁴³ Islam i njegovo učenje je jedno i važeće od Adema, a.s., do Muhammeda, s.a.v.s.

Allah Uzvišeni iznosi tri pretpostavke o broju stanovnika pećine i to upućuje na to da nije bilo četvrtog mišljenja. Nakon što je prva dva mišljenja proglasio slabim riječima: **"nagađajući ono što ne znaju"**, tj. riječima bez podloge, govori o trećem mišljenju i o njemu šuti ili ga konstatira riječima: **"a pas njihov bio je osmi"**, što upućuje na njegovu tačnost i da se to stvarno desilo.

Riječi Uzvišenog: **"Reci: 'Gospodar moj najbolje zna njihov broj'"**, upućuju da je najbolje, kao i u ovom primjeru, pripisivanje znanja Allahu Uzvišenom, pošto nema potrebe raspravljanja o sličnim stvarima bez znanja. Ako dobro poznajemo neku stvar - reći ćemo je, a ako ne poznajemo - prešutjet ćemo je.

"samo malo njih to zna", od ljudi. Katade kaže: "Ibn-Abbas, r.a., rekao je: 'Ja sam jedan od te male grupe koju je Allah učinio izuzetkom, i kažem da ih je bilo sedam.'" Što se tiče njihovih imena, ne postoji vjerodostojna predaja o tome. Većina ovih predaja jesu predaje nastale kod Ehlul-kitaba a i znanje njihovih imena ne rezultira velikom koristi, zato što je Uzvišeni rekao:

"Zato ne raspravljaj o njima osim površno", tj. lagano, blago:

"i ne pitaj o njima od njih nikoga!", tj. oni nemaju o tome znanja, a ono što je kod njih ne naslanja se na nepogrešiv govor, a Allah ti je, o Muhammede, objavio istinu o kojoj sumnje niti dileme nema. Ona ima prvenstvo i presudnu riječ nad svim knjigama i mišljenjima.

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ
وَأذْكُرَّ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ أَن يَهْدِيَنِّي رَبِّي لِأَقْرَبَ مَرَاهِنًا
رَّشَدًا ﴿٢٤﴾

"I nikako za bilo šta ne reci: 'Uradit ću to sigurno sutra!' - ne dodavši: /23/ 'Ako Bog da!' A kada zaboraviš, sjeti se Gospodara svoga i reci: 'Gospodar moj će me uputiti na ono što je bolje i korisnije od ovoga.' /24/

Ovo je uputa Uzvišenoga za onoga koji odluči da učini nešto u budućnosti. On to, naime, treba obaviti osjećajući se ovisnim o Onome Koji poznaje tajne. Već je spomenut na početku ovog poglavlja povod za objavljivanje ovog ajeta u vezi sa govorom Vjerovjesnika, s.a.v.s., kada je bio upitan o kazivanju o stanovnicima pećine: "Sutra ću vam odgovoriti". Zato je objava kasnila 15 dana. Spomenuli smo to, sažeto, na početku poglavlja.

"A kada zaboraviš, sjeti se Gospodara svoga", tj. kada zaboraviš, da kažeš: "Ako Bog da" za nešto što ćeš uraditi u budućnosti, onda reci: "Ako Bog da" kada se sjetiš. Ovo kažu Ebu el-Alijeh i Hasan el-Basri. Ibn-Abbas, r.a., kaže: "Čovjek koji se zaklinje

za nešto ima pravo da kaže: 'Ako Bog da (Inšallah)', makar se to očekivalo i za godinu dana."

"i reci: 'Gospodar moj će me uputiti na ono što je bolje i korisnije od ovoga'", tj. ako budeš upitan o nečemu što ne znaš, pitaj Allaha Uzvišenog o tome i Njemu se okreni, uputit ćete na ispravnost i razboritost u tome. A Allah najbolje zna!

وَلْيَتُوبُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تَسَعًا ﴿٢٥﴾
قُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لِيُتُوبُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصُرَ بِهِ وَأَسْمِعَ
مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾

"A oni su ostali u pećini svojoj tri stotine i još devet godina." /25/ "Reci: 'Allah najbolje zna koliko su ostali; tajne nebesa i Zemlje jedino On zna. Kako On sve vidi, kako On sve čuje! Oni nemaju drugog zaštitnika osim Njega, a On ne uzima nikoga u vlasti Svojoj za ortaka.'" /26/

Uzvišeni obavještava svoga Poslanika, s.a.v.s., o vremenskom periodu boravka stanovnika pećine u njihovoj pećini od trenutka uspavlivanja do trenutka kada ih je Allah, dž.š., proživio i momenta kada su ih otkrili stanovisi grada toga vremena. Ostali su tri stotine godina računajući po sunčevom kalendaru, što je jednako periodu od tri stotine i devet godina lunarnog kalendara. Razlika između svakih stotinu godina Sunčevog i lunarnog kalendara je tri godine, i zato Uzvišeni kaže: **"tri stotine i još devet godina."**

Riječi Uzvišenog: **"Reci: 'Allah najbolje zna koliko su ostali'"** znače: Ako budeš upitan o tome koliko su boravili u pećini, a ne budeš imao znanje niti objavu od Allaha o tome, ne pružaj im ništa, već reci kao što se ovdje kaže:

"Allah najbolje zna koliko su ostali; tajne nebesa i Zemlje jedino On zna", tj. to ne zna niko osim Njega i onoga kome On to otkrije od Svojih robova. Ovo je ono što smo rekli a rekli su to i drugi mufessiri, kao Mudžahid i drugi, iz prvih i kasnijih generacija (selef i halef).

"Kako On sve vidi, kako On sve čuje!", tj. niko od Allaha bolje ne vidi i bolje ne čuje. **"Oni nemaju drugog zaštitnika osim Njega, a On ne uzima nikoga u vlasti Svojoj kao ortaka."** Uzvišenom pripada stvaranje i naredba i niko ne može Njegovu presudu pobiti, a On nema pomagača, saučesnika niti savjetnika. Uzvišen je Allah i čist od onoga što Mu pripisuju.

وَأَنْزَلْنَا أُوحِيَ

إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُسْتَحَدًا ۗ
وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعَيشِيِّ يُرِيدُونَ
وَجْهَهُمْ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا
تُقَطِّعْ مَنْ مَنَّا غَفْلًا فَلَئِنْ أَتَيْتَهُمْ لَأَسْتَفْتِيَنَّكَ وَأَنْتَ لَتَلْمِزُنَّهُمْ ۗ
۞۱۷

"A ti kazuj iz Knjige Gospodara svoga ono što ti se objavljuje, Njegovim riječima nema preinačitelja, i ti, osim kod Njega, nećeš naći utočišta nikakva." /27/ "Budi čvrsto uz one koji se Gospodaru svome mole ujutro i navečer u želji za Licem Njegovim, i ne skidaj očiju svojih s njih iz želje za sjajem u životu na ovome svijetu, i ne slušaj onoga čije smo srce da Nas spominje nehajnim učinili, koji strast svoju slijedi i čiji su postupci daleko od razboritosti." /28/

Uzvišeni naređuje svome Poslaniku, s.a.v.s., učenje Njegove časne Knjige i njeno dostavljanje ljudima:

"Njegovim riječima nema preinačitelja", nema onoga ko će ih promijeniti, izvitoperiti i falsificirati: **"I ti, osim kod Njega, nećeš naći utočišta nikakva",** tj. azila.

Ibn-Džerir kaže: "Allah kaže: 'Ako ti, Muhammede, ne budeš kazivao iz Knjige tvoga Gospodara ono što ti se objavljuje, nećeš naći nikakvo sklonište od Allaha", kao što kaže Uzvišeni:

"O Poslanice, kazuj ono što ti se objavljuje od Gospodara tvoga - ako ne učiniš, onda nisi dostavio poslanicu Njegovu - a Allah će te od ljudi štiti." /5:67/

"Budi čvrsto uz one koji se Gospodaru svome mole ujutro i navečer u želji za Licem Njegovim", tj. druži se i sjedi sa onima koji Allaha spominju, koji izgovaraju 'La ilahe illallah', koji izgovaraju 'Elhamdulillah', 'Subhanallah', 'Allahu Ekber' i koji Ga od Njegovih robova, mole ujutro i navečer, svejedno bili siromašni ili bogati, jaki ili slabi. Muslim bilježi u svom "Sahihu" od Sa'da Ebi-Wekkasa, r.a., da je rekao: /100/ "Bilo nas je šesterica sa Vjerovjesnikom, s.a.v.s., kada su mu idolopoklonici rekli: 'Otjeraj ove da se ne ohole protiv nas!'" Rekao je: Bio sam ja, Ibn-Mes'ud, Bilal, jedan čovjek iz Huzejla i dvojica ljudi kojima sam imena zaboravio, pa je Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., na um palo ono što je Allah htio da mu na um padne i o tome je u sebi razmišljao, dok Allah Uzvišeni nije objavio:

"i ne tjeraj od sebe one koji se ujutru i navečer Gospodaru svome mole u želji za Licem Njegovim." /6:52/ Ovo bilježi samo Muslim, bez Buharije.

Hafiz Ebu Bekr el-Bezari prenosi da su Ebu-Hurejra, r.a., i Ebu-Se'id, r.a., rekli: /101/ "Dok je

jedan čovjek učio poglavlje 'El-Hadždž' ili 'El-Kehf' došao je Allahov poslanik, pa je zašutio. Poslanik, s.a.v.s., rekao je: 'Ovo je skup za koji mi je naredeno da budem sa njima.'"

Taberani bilježi od Abdurrahmana ibn Sehla ibn Hunejfa da je rekao: /102/ "Objavljeno je Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., dok je bio u jednoj od svojih soba:

"Budi čvrsto uz one koji se Gospodaru svome mole ujutro i navečer", pa je izašao tražeći ih. Našao je ljude koji su spominjali i slavili Allaha Uzvišenog; među njima je bilo onih razbarušene kose, grube kože i ljudi sa samo jednim komadom odjeće. Kada ih je vidio, sjeo je sa njima i rekao: 'Hvala Allahu Koji je stvorio mome ummetu one za koje mi je naredio da se s njima strpim.'"

"i ne skidaj očiju svojih s njih iz želje za sjajem u životu na ovome svijetu", Ibn-Abbas, r.a., kaže: "Nemoj prolaziti pokraj njih drugima, tj. tražeći zamjenu za njih u uglednim i bogatim:

"i ne slušaj onoga čije smo srce da Nas spominje nehajnim učinili", tj. koga je ovaj svijet zabavio od vjere i robovanja Njegovom Gospodaru: **"i čiji su postupci daleko od razboritosti",** tj. njegova djela i praksa su besmisleno pretjerivanje i propast. Ti ne budi pokoran njemu, ne poklanjaj mu ljubav niti voli njegov put i nemoj biti sretan u onome u čemu se on nalazi.

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ مَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا
أَعْدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهَا وَمَنْ سَرَّادِقَهَا وَإِنْ يَسْتَعِينُوا يَعْتَمِدُوا
بِمَاءِ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَ مُرْتَفَقًا ۞۱۸

"I reci: 'Istina dolazi od Gospodara vašeg, pa ko hoće - neka vjeruje, a ko hoće - neka ne vjeruje!' Mi smo nevjernicima pripremili Vatru čiji će ih plamen sa svih strana obuhvatiti; ako zamole pomoć, pomoći će im se tekućinom poput rastopljene kovine koja će lica ispeći. Uzasna li pica i grozna li boravišta!"/29/

Uzvišeni govori svome Poslaniku, s.a.v.s.: I reci, Muhammede, ljudima: Ovo s čime sam vam došao od vašeg Gospodara je istina o kojoj nedoumice niti sumnje nema **"pa ko hoće - neka vjeruje, a ko hoće - neka ne vjeruje."** Ovo je način prijete i strašnog obećanja. Zbog toga Uzvišeni kaže: **"Mi smo pripremili",** tj. postavili zamku: **"nevjernicima",** koji ne vjeruju Allaha, Njegovog Poslanika, s.a.v.s., i Njegove Knjige:

"Vatru čiji će ih plamen sa svih strana obuhvatiti"; tj. njen (plameni) zid. Ibn-Džurejdž kaže: Ibn-Abbas, r.a., rekao je: "Ograda (zid) od vatre."

"...ako zamole pomoć, pomoći će im se tekućinom poput rastopljene kovine koja će lica ispeći." Ibn-Abbas, r.a., kaže: "El-muhl je: gusta tekućina, kao nataloženo ulje, tj. talog od ulja, a ono

je crno, smrdljivo, gusto, vrelo, pa zbog toga Uzvišeni kaže: **"koja će lica ispeći"**, zbog svoje vreline, kada htjedne nevjernik da je popije i približi je svome licu - ispeći će ga sve dok mu koža lica ne padne u tu tekućinu. **"Užasna li pića"**, tj. užasno li je ovo piće, kao što Uzvišeni kaže u drugom ajetu:

"koji će se uzavrelom vodom pojiti, koja će im crijeva kidati." /47:15/

"...i grozna li boravišta", tj. grozna li je vatra kao mjesto boravka, mjesto sastajanja i mjesto druženja! Kao što Allah kaže u drugome ajetu: **"...on je (Džehennem) ružno prebivalište i boravište." /25:66/**

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾
 أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُجْلُونَ فِيهَا مِنْ
 أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ
 مُتَّكِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مَرْفَقًا ﴿٣١﴾

"One koji budu vjerovali i dobra djela činili - Mi doista nećemo dopustiti da propadne nagrada onome koji je dobra djela činio /30/- čekaju sigurno edenski vrtovi, kroz koje će rijeke teći, u njima će se narukvicama od zlata kititi i u zelena odijela od dibe i kadife oblačiti, na divanima će u njima naslonjeni biti. Divne li nagrade i krasna li boravišta!"/31/

Nakon što je Uzvišeni spomenuo stanje nesretnika, spominje i sretnike koji vjeruju u Allaha, smatraju istinitim poslanike, onako kako su dolazili, i koji su radili ono što su im naređivali od dobrih djela. Oni će zadobiti edenske vrtove i oni će im biti boravište:

"kroz koje će rijeke teći", ispod njihovih soba i boravišta: **"kitit će se"**, ovo je od riječi (nakit): **"u njima narukvicama od zlata."** Ana drugom mjestu kaže **"Biserom ukrašenim, kititi, a haljine će im, u njima, od svile biti" /35:33/**, a onda Uzvišeni detaljno raščlanjuje:

"i u zelena odijela od dibe i kadife oblačiti." Diba je tanka, mehka odjeća, poput košulje, i s njom se slično postupa, a što se tiče kadife, ona je gusti brokat koji se sija.

"na divanima će u njima naslonjeni biti", tj. naslonjačima. Riječ je množina od riječi a to je ležaj u sobi mladenaca.

"Divne li nagrade i krasna li boravišta", tj. divna li je nagrada Džennet za njihova djela i dobrog li boravišta, odmarališta i mjesta.

* وَأَضْرَبَ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ
 وَحَفَفْتُهُمَا بِتِنَجْلِ جَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زُرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ آتَتْ أُكُلَهُمَا
 وَلَمْ تَظْلِمْ مِّنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلْفَهُمَا نَهْرًا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ
 لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ ثَمْرًا وَأَعْرَضَ عَنْهَا ﴿٣٤﴾ وَدَخَلَ
 جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا ﴿٣٥﴾ وَمَا
 أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُودْتُ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا
 مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾

"I navedi im kao primjer dva čovjeka: jednom od njih smo dva vrta lozom zasadena dali i palmama ih opasali, a između njih njive postavili." /32/ "Oba vrta davala su svoj plod, ničega nije manjkalo, a kroz sredinu njihovu smo rijeku proveli." /33/ "On je i drugih plodova imao, i reče drugu svome, dok je s njim razgovarao: 'Od tebe sam bogatiji i jačeg sam roda!'" /34/ "i uđe u vrt svoj, čineći nasilje sebi, govoreći: 'Ne mislim da će ovaj ikada propasti, /35/ i ne mislim da će Smak svijeta ikada doći; a ako budem vraćen Gospodaru svome, sigurno ću nešto bolje od ovoga naći.'" /36/

Uzvišeni, nakon spominjanja oholih idolopoklonika koji su bili u društvu slabih i siromašnih muslimana i uzdizali se oholo spram njih u imetcima i porijeklu - navodi im primjer dvojice ljudi od kojih je jednom Allah dao dvije bašče, odnosno dva vrta lozom zasadena, opasana palmama, a u njima su bili i usjevi i sve je bilo izuzetno plodno. Pa zbog toga Uzvišeni kaže:

"Oba vrta su davala svoj plod", tj. nicali su plodovi: **"ničega nije manjkalo"**, ništa nije nedostajalo:

"a kroz sredinu njihovu smo rijeku proveli", tj. rijeke su u tim vrtovima bile razmještene na sve strane. **"On je i drugih plodova imao."** Riječ je u značenju množine, tj. plodovi. **"i reče drugu svome, dok je s njim razgovarao"**, tj. dok je snjim raspravljao i svađao se, uzdižući se nad njim: **"Od tebe sam bogatiji i jačeg sam roda"**, tj. imam više sluga, robova i djece.

"i uđe u vrt svoj, čineći nasilje sebi", tj. sa svojim nevjerstvom, prkosom, ohološću, silom i nijekanjem Povratka:

"Ne mislim da će ovaj ikada propasti", a to je njegova samoobmana, nakon što je vidio u bašči usjeve, plodove, stabla i rijeke koje svuda teku, misleći da to nikada neće nestati, potrošiti se, propasti niti se uništiti. To se javilo zbog manjkavosti njegove pameti i slabosti njegovog uvjerenja u Allahovu egzistenciju, zbog njegove općinjenosti životom na ovome svijetu i

njegovim ljepotama, kao i usljed nevjerovanja u drugi svijet. Zbog toga kaže: **"I ne mislim da će Smak svijeta ikada doći"**, tj. da će se ikada dogoditi:

"a ako budem vraćen Gospodaru svome, sigurno ću nešto bolje od ovoga naći", tj. ako i bude povratka Allahu, imat ću kod Gospodara svoga ljepšu sreću i uspjeh od ovoga, jer da nije moga dostojanstva kod njega ne bi mi ni ovo dao.

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي
خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاهُ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لَيْسَ أَهْوَأَ لِلَّهِ
رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَا أَدْرِكُهُ أَذْ دَخَلَتْ جَنَّتِكَ قُلْتَ مَا شَاءَ
اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنَّ تَرَنَّا أَقْلَ مِنْكَ مَا لَا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَتَسَىٰ رَبِّي
أَنْ يُوتِيَ خَيْرًا مِنْ خَيْرِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ
فَيُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ مَاءً غَورًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ
طَلَبًا ﴿٤١﴾

"I reče mu drug njegov, dok je s njim razgovarao: 'Zar ne vjeruješ u Onoga Koji te je od Zemlje stvorio, zatim od kapi sjemena, i najzad te potpunim čovjekom učinio?'" /37/ Što se mene tiče, On, Allah, moj je Gospodar i ja Gospodaru svome ne smatram ravnim nikoga. /38/ A zašto nisi, kad si u vrt ušao, rekao: 'Mašallah! Moć je samo u Allaha!' Ako vidiš da je u mene manje blaga i manje roda nego u tebe, pa Gospodar moj može mi bolji vrt od tvoga dati, /39/ a na tvoj nepogodu sa neba poslati, pa da ostane samo klizava ledina bez ičega, /40/ ili da mu voda u ponor ode pa da je ne mogneš pronaći nikada." /41/

Uzvišeni saopćava kako vjernik savjetuje svoga sagovornika nastojeći da ga odvrti od nevjerovanja u Allaha, dž.š., i od zablude. **"Zar ne vjeruješ u Onoga Koji te je od zemlje stvorio?"** Ovo je zamjerka i smatranje nijekanja svog Gospodara velikom i opasnom stvari. Tako Allah, dž.š., kaže: **"Kako vi poričete Allaha, a bili ste mrtvaci pa vas je On proživio?"**, tj. kako da nijećete vašeg Gospodara, a imate jasne i očite dokaze? Niko ih poricati ne može jer ih osobno pozna. Svako stvorenje zna da nije postojalo i da svoju egzistenciju ne temelji ni na kakvom stvorenju jer su ona sva slična i zna da je oslonac njegovoj egzistenciji u njegovom Stvoritelju, a to je Allah, dž.š., drugog Boga nema osim njega, Stvoritelja svega. Zato vjernik kaže: **"Što se mene tiče, On, Allah, moj je Gospodar"**, tj. ja ne kažem ono što ti govoriš, već priznajem Allaha, dž.š., Njegovu jednoću i gospodarstvo, **"I ja Gospodaru svome ne smatram ravnim nikoga."** Samo je On Obožavani, Koji drugu nema. Zatim kaže:

"A zašto nisi, kada si u svoj vrt ušao, rekao: 'Mašallah! Moć je samo u Allaha!' Ako vidiš da je u mene manje blaga i manje roda nego u tebe", tj. kada si ušao u vrt, vidio ga i zadivio se, zašto se nisi zahvalio Allahu, dž.š., na blagodatima, Koji ti je, mimo druge, imetak i djecu dao. Zašto tada nisi rekao: **"Mašallah! Moć je samo u Allaha."** U sahih-hadisima navodi se da je Božiji Poslanik, s.a.v.s., rekao Ebu-Musau: /103/ "Da te uputim na jednu od dženetskih riznica? Ona glasi: 'Moć i snaga je samo u Allaha.'" Uzvišeni kaže:

"Pa, Gospodar moj može meni dati bolji vrt od tvoga", tj. na ahiretu, **"a poslati na njega"**, tj. na tvoj vrt na dunjaluku, za koga vjeruješ da ne može propasti i nestati, **"nepogodu sa neba"**, tj. ogromnu kišu koja će iz korijena iščupati rastinje i drveće u njemu. Na kraju zaključuje:

"...pa da ostane klizava ledina, bez ičega", tj. pustara na kojoj koraci nisu stabilni,

"ili da mu voda u ponor ode", tj. nestane u zemlji, kako na drugom mjestu Uzvišeni kaže:

"Reci: 'Što mislite, ako vam voda postane ponorena, ko će vam tekuću vodu dati?'", tj. ako ode i oteče. Riječ infinitiv je u značenju što pojačava isto značenje.

وَأَحِيطَ بِشَرِّهِ فَأَصْبَحَ يَقْتَلِبُ كَهَيْئَةِ عَلِيٍّ مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ
حَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَيَقُولُ لَيْسَنِي لَكَ أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَا تَحْسَبْ لَهُمْ
قُوَّةً يَبْصُرُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنْصَرًّا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ
لِلَّهِ الْحَقُّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

"I propadoše plodovi njegovi i on poče kršiti ruke svoje žaleći za onim što je na njega utrošio a loza se bijaše povaljala po podupiračima svojim - i govoraše: 'Kamo sreće da Gospodaru svome nisam smatrao nikoga ravnim!' /42/ I nije imao ko bi mu mogao pomoći, osim Allaha; a sam sebi nije mogao pomoći. /43/ Tada može pomoći samo Allah, Istiniti, On daje najbolju nagradu i čini da sve na najbolji način okonča." /44/

Uzvišeni kaže: **"I propadoše plodovi njegovi"**, tj. njegova imovina i njegovi plodovi. Riječ je o nevjerniku koga je vjernik opominjao, strahujući od slanja moguće nesreće na njegov vrt, kojim je bio zaslijepljen i koga je obožavao mimo Allaha, dž.š., **"Kršio je ruke svoje žaleći za onim što je na njega utrošio"**, tj. udario je jednom drugu ruku sklapajući ih i žaleći te uzdišući za imetkom koji mu je nestao iz vrta. Govorio je:

"Kamo sreće da Gospodaru svome nisam smatrao nikoga ravnim. I nije bilo nikoga", tj. ni prijatelja ni potomka"

"da mu pomogne osim Allaha; a sam sebi nije mogao pomoći. Tada može pomoći samo Allah, Istiniti." Onog trena kada stigne kazna, bio neko vjernik ili nevjernik, on se vraća Allahu, dž.š., traži Njegovu pomoć i pokorava Mu se. Uzvišeni kaže:

"Pa kada vide našu moć, poviču: 'Mi jedino u Allaha vjerujemo, a poričemo sve što smo Mu kao rivale pripisivali.'" Neki u riječi stavljaju kesru na "و" u značenju da tada sudi samo Allah, Istiniti, a drugi u riječi na stavljaju kesru, smatrajući je Allahovim, dž.š., svojstvom. **"On daje najbolju nagradu"**, tj. najbolje nagraduje, **"i najbolje sve okonča"**, tj. djela koja pripadaju Allahu, dž.š., najbolja su a njihov kraj je pohvalan i poučan.

وَأَضْرَبَ لَهُمْ مَثَلًا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا
 كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا
 تَذْرُوهُ الرِّيحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾ الْمَالُ وَالْبَنُونَ
 زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ
 أَمَلًا ﴿٤٦﴾

"Navedi im kao primjer da je život na ovom svijetu kao bilje, koje i poslije natapanja vodom, koju Mi s neba spuštamo, ipak postane suho i vjetrovi ga raznesu. A Allah sve može. /45/ Imetak i sinovi ukras su u životu na Ovom svijetu, a dobra djela koja ostaju, bit će od Gospodara tvoga bolje nagrađena i ono u što se čovjek može pouzdati."/46/

Uzvišeni kaže: **"Navedi im"**, o Muhammede, **"kao primjer, da je život na ovom svijetu"** po svom nestanku, prolaznosti i prestanku

"kao bilje, koje i poslije natapanja vodom, koju Mi sa neba spuštamo", tj. sve sjemenke što poniknu i pokažu ljepotu pa ih ukrasi sjaj i svježina **"ipak postane suho"**, tj. sasušene. **"Vjetrovi ga raznesu"**, tj. rasture ga tamo i ovamo. **"Allah sve može"**, tj. Allah, dž.š., obuhvata Svojom moći svako stanje i situaciju. Mnogo puta Allah, dž.š., navodi primjer ovosvjetskog života na ovakav način. Tako u suri "Junus", Uzvišeni kaže:

"Život na ovom svijetu sličan je bilju zemaljskom na koje Mi spustimo sa neba kišu s kojom se ono izmiješa, kojim se onda hrane ljudi i stoka." U hadisu se kaže: /104/ "Ovaj svijet je sladak i primamljiv." Uzvišeni dalje kaže:

"Bogatstvo i djeca ukras su života na ovome svijetu", ili

"Zaista su bogatstvo i djeca iskušenje, a samo je kod Allaha velika nagrada", tj. približavanje Allahu, dž.š., i ibadet Njemu je bolji od zaokupljenosti njima, njihovog umnožavanja i pretjerane ljubavi prema njima. Zato, Allah, dž.š., kaže:

"Dobra djela koja vječno ostaju, bit će od Gospodara tvoga bolje nagrađena i ono u što se čovjek može pouzdati."

Ibn-Abbas, Se'īd Ibn-Džubejr i mnogi iz prvih generacija (selef) vele: Riječi znače pet dnevnih namaza. Ahmed bilježi od Harisa Osmanovog, r.a., roba, slijedeće: /105/ Jednog dana Osman je sjeo (radi abdesta) a mujezin od koga je on zatražio posudu sa vodom u kojoj je, mislim, bilo vode jedan mudd (koliko može stati u sastavljene šake) mu je prišao. Abdestio se, a zatim rekao: Vidio sam Allahovog Poslanika da se ovako abdesti; nakon čega nam je rekao: 'Ko se ovako abdesti, a zatim klanja podne-namaz, oprosteni su mu grijesi između podne i sabaha. Ko, zatim, klanja ikindiju, između podne i ikindije. Ko poslije toga klanja akšam, između ikindije i akšama, pa ko klanja jaciju, između akšama i jacije; zatim provede noć u svojoj kući, ustane, abdesti se i klanja sabah-namaz, oprosteno mu je između jacije i sabaha. To su dobra djela koja poništavaju loša djela.' Prisutni su upitali: 'Ako su ovo dobra djela (hasenat), šta su

djela koja traju?' Osman, r.a., odgovori: 'To su: La ilahe illallah', 'Subhanallah', 'Elhamdu lillah', 'Allahu ekber', 'La havle ve la kuvvete illa billahil alijil azim.'" Taberani prenosi od S'ada Ibn-Džunadeta koji kaže: /106/ "Ja sam bio prvi stanovnik Taifa koji se sreo sa Božijim Poslanikom. Iz Taifa sam krenuo ranom zorom i stigao na Minu u ikindijsko vrijeme gdje sam se popeo na brijeg, sišao a onda otišao kod Božijeg Poslanika. Primio sam islam, nakon čega me poučio surama: 'Kul huvallahu ehad' i 'Iza zulzileh'... Poučio me i ovim riječima: 'Subhanallah', 'El hamdu lillah', 'La ilahe illallah', 'Allahu ekber' i rekao mi: 'One su 'djela koja ostaju' (El bakijatus-Salihatu)." U istom senedu stoji: /107/ "Ko noću ustane, abdesti se, ispere usta i izgovori 'Subhanallah' 100 puta, 'El hamdu lillah' 100 puta, 'Allahu ekber' 100 puta i 'La ilahe illallah' 100 puta, oprosteni su mu svi grijesi osim krvi, koja se ne poništava" Alija ibn Ebu-Talha i Ibn- Abbas kažu da su riječi El-bakijatus-salihatu razni vidovi spominjanja Allaha, dž.š., kao: 'La ilahe illallahu vallahu ekber', 'Subhanallah', 'Elhamdu lillah', 'Tebarekallah', 'La havle ve la kuvvete illabillah', 'Estagirullah', 'Sallallahu ala resulillah'. One su još: post, namaz, hadž, sadaka, oslobađanje roba, džihad, održavanje rodbinskih veza i sva dobra djela koja će čekati svoje vršioce u Džennetu sve dok traju nebesa i Zemlja. 'Avfi kaže da je Ibn-Abbas rekao da ove riječi znače prijatan i ugodan govor, a Abdurrahman ibn Zejd ibn Eslem kaže da su to sva dobra djela, što Ibn-Džerir smatra ispravnim.

وَيَوْمَ نُسِئُ الرِّجَالِ وَرَأَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَكَمَ
 نَعَادٍ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا
 خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوَضِعَ
 الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُحْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَا لَنَا
 هَذَا الْكِتَابُ لَا يَغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا
 مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظُنُّ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾

Na dan kada planine uklonimo, i kada vidiš Zemlju (potpuno) vidljivu - a njih smo već sakupili, ni jednog nismo izostavili, /47/ pred Gospodarom tvojim bit će oni u redove poredani: "Došli ste nam onako kako smo vas prvi put stvorili, a tvrdili ste da vam nećemo vrijeme za oživljavanje odrediti." /48/ I Knjiga će biti postavljena i vidjet ćete grješnike prestravljene zbog onoga što je u njoj. "Teško nama!" govorit će "kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!" - I naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti." /49/

Uzvišeni obavještava o užasima Sudnjeg dana i velikim događajima koji će se zbiti, kao što na drugom mjestu kaže:

"Pitaju te o planinama, pa ti reci: 'Gospodar moj će ih u prah pretvoriti i zasuti, i mjesta na kojima su bile ledinom ostaviti, ni udubina ni uzvisina na Zemlji nećeš vidjeti.'" /20:105-107/ Planine će nestati, površina se izjednačiti, a Zemlja ostati ravna ledina, tj. zaravnjena ploha gdje ni udolina ni uzvisina nema, tj. ni dolina ni planina. Zato Uzvišeni kaže:

"I vidiš Zemlju (potpuno) vidljivu", tj. vidljivu i uočljivu u kojoj nema mjesta za sklanjanje. Stvorenja će dozivati svoga Gospodara, Kome ništa njihovo neće biti sakriveno, kako kaže: **"A njih smo već sakupili i ni jednog nismo izostavili"**, tj. niko neće biti izostavljen, ni prvi ni potonji. Na drugom mjestu Uzvišeni kaže:

"Reci: 'I prvi i potonji bit će sakupljeni na ročištu određenog Dana.'" (56:49) Uzvišeni, dalje kaže: **"I bit će u redove poredani pred tvojim Gospodarom."** Moguće je da budu pred Allahom, dž.š., u jednom ili u više redova poredani. Uzvišeni nastavlja riječima:

"Došli ste nam onako kako smo vas prvi put stvorili." Ovo je prekoravanje onih koji niječu povratak i nagovještaj da će sami protiv sebe svjedočiti. Zato Slavljani kaže:

"Tvrđili ste da vam nećemo vrijeme za oživljavanje odrediti", tj. niste vjerovali da će vam se ovo desiti, niti da će ovo biti. Uzvišeni kaže: **"I**

Knjiga će biti postavljena", tj. knjiga djela koja sadrži značajno i beznačajno, veliko i malo. **"I vidjet ćeš grješnike prestravljene zbog onoga što je u njoj"**, tj. zbog njihovih loših djela i grješnih poslova. **"Govorit će: 'Teško nama!'"** ili: O naše žalosti i teško nama što smo zanemarili naše živote na dunjaluku!

"Kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije izostavila, sve je nabrojala", tj. nije ispustila ni mali ni veliki grijeh, sve ih je navela, zabilježila i sačuvala. U vezi sa citiranim ajetom Taberani prenosi od Sada ibn Džunadeta da je rekao: /108/ "Kada je Poslanik, s.a.v.s., okončao borbu na Hunejnu, spustili smo se na jedan potpuno pust prostor gdje nam Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Sve što nadete korisno, bilo drvo ili što drugo, donesite i sakupite.' Nakon izvjesnog vremena smo sakupili jednu hrpu, pa nam on reče: 'Vidite li ovo? Ovako će se sabrati ljudski grijesi kao što ste ovo sabrali. Zato, neka se čovjek boji Allaha i neka ne čini ni male ni velike grijeha. Svi će mu biti popisani.' Uzvišeni kaže:

"I naći će upisano ono što su radili", tj. bilo dobro ili zlo, kao što na drugom mjestu kaže: **"Toga dana će čovjek o onome što je pripremio, a što propustio obaviješten biti."** /75:13/ Uzvišeni kaže: **"Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti."** On će suditi Svojim robovima na osnovu njihovih ukupnih djela i nikome od stvorenja neće nepravdu učiniti već će oslobađati, brisati, opraštati i milostiv biti. Kaznit će koga hoće po Svojoj odredbi, mudrosti i pravdi. Vatru će napuniti nevjernicima i grješnicima, a zatim će spasiti grješnike a nevjernike u njoj vječno ostaviti. Šu'be kazuje od Osmana, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: /109/ "Na Sudnjem danu će ovca bez rogova naplatiti svoje pravo od rogata."

وَأَذَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِسْبَاجًا

لَأَدَمَ فَنَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَذَكَّرُونَ

وَذُرِّيَّتَهُ أُولِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ الظَّلِيلِينَ ﴿٥٠﴾

"I kada smo rekli melekima: 'Padnite Ademu ničice!' - svi padoše osim Iblisa, on je bio jedan od džinova i zato se ogriješio o zapovijest Gospodara svoga. Pa zar ćete njega i porod njegov, pored Mene, kao prijatelja prihvatiti, kad su vam oni neprijatelji? Kako je šejtan loša zamjena nasilnicima!"/50/

Uzvišeni upozorava sinove Ademove na Iblisovo neprijateljstvo prema njima kakvo je bilo i prema njihovom ocu Ademu, a.s., te kori svakoga ko slijedi Iblisa a napusti svoga Stvoritelja i Gospodara, Koji ga dariva neizmjenim i bezbrojnim blagodatima, a zatim za prijatelja uzime Iblisa, za neprijatelja Allaha, dž.š., Uzvišeni kaže: **"I kad smo rekli melekima"**,

tj. svima njima **"Padnite Adem u ničice!"**, tj. iz počasti i poštovanja.

"pa su sedžu učinili, osim Iblisa, on je bio jedan od džina." Njega je izneverila njegova osnova, pošto je on stvoren od plamena. Osnova stvaranja meleka je od svjetlosti, kako je potvrđeno u Muslimovom "Sahihu". Poslanik, s.a.v.s., kaže: /110/ "Meleki su stvoreni od svjetlosti, Iblis je stvoren od plamena, a Adem je stvoren kako vam je opisano. Sadržaj svake posude provre u datom momentu, a Iblisa je izneverila ćud. Tako se Iblis odlikovao djelima meleka i poistovjetio se sa njima čineći ibadete i obrede. Radi toga je sa njima spomenut, a grijeh je učinio zbog svoje suprotne osnove." On je stvoren od vatre, kao što se kaže:

"Ja sam bolji od njega. Stvorio si me od vatre, a njega si stvorio od ilovace."/7:12/ Hasan Basrija kaže: "Iblis nije bio melek ni jedan treptaj oka. Njegova osnova je džinska, kao što je Ademova, a.s., osnova ljudska." Ibn-Džerir ovo prenosi sa sahih senedom.

Uzvišeni kaže: **"Pa se ogriješio o zapovijest Gospodara svoga"**, tj. izašao je iz pokornosti Allahu, dž.š.. Uzvišeni kaže, ukoravajući one koji slijede Iblisa i pokoravaju mu se:

"Pa zar ćete njega i porod njegov, pored Mene, kao prijatelja prihvatiti?" "Kako je šejtan loša zamjena nasilnicima."

* مَا أَشْهَدْتَهُمْ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُمْ مِتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ۝٥١ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ۝٥٢ وَرَأَى الْجُرُمُونَ الْتَأْتُوا اللَّهَ مَوْافِقِينَ وَرَبُّهُمُ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

"Ja nisam uzimao njih za svjedoke prilikom stvaranja nebesa i Zemlje niti prilikom stvaranja njih samih i za pomagače nisam uzimao one koji na krivi put upućuju. /51/ I na Dan kada On rekne: 'Pozovite one za koje ste tvrdili da su ortaci Moji' i kad ih pozovu, oni im se neće odazvati i Mi ćemo između njih pripremiti mjesto propasti. /52/ I grješnici ugledat će Vatru i uvjerit će se da će u nju pasti i neće je moći izbjeći." /53/

Uzvišeni kaže: Oni koje ste vi uzeli za zaštitnike mimo Mene, robovi su kao i vi. Oni ništa ne posjeduju. Nisam ih učinio nazočnim pri stvaranju nebesa i Zemlje niti su oni postojali. Samo sam Ja stvoritelj svega. Ja raspoređujem i određujem. U tome nemam ortaka, savjetnika i pomagača. Zato Uzvišeni kaže: **"I za pomagače nisam uzimao one koji na krivi put upućuju."** Riječ znači (pomoćnici), kako je to objasnio Malik. Uzvišeni kaže:

"Na Dan kada On rekne: 'Pozovite one za koje ste tvrdili da su ortaci Moji'", tj. za koje ste to tvrdili dok ste bili na dunjaluku, pozovite ih danas, tj. na ahiretu, da vas izbave iz stanja u kome se nalazite. Uzvišeni kaže:

"I doći ćete Nam pojedinačno, onakvi kakve smo vas prvi put stvorili, napustivši dobra koja smo vam bili darovali: 'Mi ne vidimo božanstva vaša koja ste Njemu ravnim smatrali, pokidane su veze među vama i nema vam onih koje ste posrednicima držali.'" Uzvišeni kaže:

"Pa će ih dozivati, a oni im se odazvati ne mogu." Kao što kaže:

"'Pozovite božanstva vaša' - reci će im se, pa će ih oni pozvati, ali im se ona neće odazvati." I kaže:

"Ko je u većoj zabludi od onih koji se, umjesto Allahu, klanjaju onima koji im se neće odazvati!" I, također, kaže:

"Oni kao zagovornike nekakva božanstva, a ne Allaha, uzimaju. A ne valja tako! Božanstva će poreći da su im se klanjali, i bit će im protivnici." Uzvišeni kaže: **"I Mi ćemo između njih pripremiti mjesto propasti."** Riječ znači "mjesto propasti" kako su to pojasnili Ibn-Abas, Katade i drugi. Allah, dž.š., je u ovom ajetu objasnio da mušrici na ahiretu neće imati mogućnosti povezivanja sa božanstvima u koja su na dunjaluku vjerovali. I jedne i druge čeka stradanje, propast i veliki užas.

Uzvišeni kaže:

"I grješnici će ugledati Vatru i uvjerit će se da će u nju pasti, i da im iz nje neće povratka biti", tj. kada ugledaju Džehennem, uvezan sa 70000 sveza, a svaka sveza drži 70000 meleka, grješnici će se uvjeriti da će on sigurno nastupiti i da je došlo vrijeme njihove brige i tuge, te da je počelo kažnjavanje i strah od Njega prije nego je stvarno neodložno kažnjavanje nastupilo.

"I neće je moći izbjeći", tj. nema puta i načina kojim bi je oni izbjegli i tamo nužno ostaju. Ahmed bilježi od Ebu-Seida da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: /111/ "Kada nevjernik ugleda Džehennem sa udaljenosti od četrdeset godina hoda, mislit će da će pasti na njega."

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْإِنْسَانُ
 أَكْفَرْتَنِي ۖ جَدَلًا ۖ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ
 وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةٌ أَلْوَيْنَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ
 الْعَذَابُ قُبُلًا ۖ وَمَا يُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ
 وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَطْلِ لِيُحْضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا
 آيَاتِي وَمَا أُنذِرُوا هُزُوًا ۖ

"U ovom Kur'anu, Mi na razne načine objašnjavamo ljudima svakovrsne primjere, ali je čovjek, više nego iko, spreman da raspravlja. /54/ A ljude, kada im dolazi uputa, odvraća od vjerovanja i od toga da od Gospodara svoga mole oprosta samo zato što očekuju sudbinu drevnih naroda ili što čekaju da im dođe kazna otvorena. /55/ Mi šaljemo poslanike samo zato da donose radosne vijesti i da opominju. A nevjernici se raspravljaju, služeći se neistinama, da bi time opovrgli Istinu, i rugaju se dokazima Mojim i Mojim opomenama." /56/

Uzvišeni kaže: Mi smo svijetu objasnili u ovom Kur'anu i detaljno pojasnili stvari koje su im potrebne da ne odlutaju od Istine i ne skrene s puta Istine i Upute. Pored ovog objašnjenja i jasnog razgraničenja, čovjek često raspravlja, pokazuje neprijateljstvo i pomoću laži se suprostavlja Istinu. Toga su pošteđeni samo oni koje Allah, dž.š., uputi i kojima ukaže na Put spasa i uspjeha. Ahmed prenosi /112/ od h. Alije, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., noću pokucao na njegova vrata, gdje su bili on i h. Fatima, kći Poslanikova, s.a.v.s., i upitao ih: "Zar vas dvoje ne klanjate?" "Odgovorio mu je: 'Božiji Poslaniče, naše su duše u Allahovoj ruci, pa kada hoće On nas probudi.'" On se tada povukao ne rekavši mi ništa, ali sam ga kasnije čuo kako se udara po koljenu i ponavlja: "Čovjek o mnogim stvarima hoće da raspravlja." Hadis je zabilježen u oba "Sahih". Uzvišeni kaže:

"A ljude kada im dolazi uputa, odvraća od vjerovanja i od toga da od Gospodara svoga mole oprosta samo zato što očekuju sudbinu drevnih naroda." Događaji iz prošlosti drevnih naroda ukazuju na to da su ondašnji nevjernici prkosili Istinu i poricali je čak i onda kada im je jasno predočena i kada su bili njeni svjedoci.

Istinu nisu slijedili ni onda kada im se prijeto kaznom kakav je slučaj sa Kurejšima koji su rekli:

"Bože, ako je ovo zbilja Iстина od tebe, Ti pusti na nas kamenje sa neba kao kišu ili nam pošalji patnju nesnosnu." Uzvišeni kaže:

"Ili čekaju sudbinu naroda drevnih", tj. da im kazna stigne i da budu uništeni do posljednjeg."

"...ili da im dođe kazna otvorena", tj. da je lično vide. Uzvišeni, zatim, kaže: **"Mi šaljemo**

poslanike samo zato da donose radosne vijesti i da opominju", tj. da prije kazne obraduju onoga ko im povjeruje i ko iskren bude, a da opomenu one koji u njih ne vjeruju. Uzvišeni kaže:

"Nevjernici se raspravljaju, služeći se lažima, da bi time opovrgli Istinu", tj. da oslabe Istinu koju im donose poslanici, jer im je to želja,

"i rugaju se dokazima Mojim i Mojim opomenama." Oni ismijavaju opomene, dokaze i istine koje im poslanici donose i izigravaju se sa njima, što je najgore nevjerstvo.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ آيَاتِ رَبِّهِ
 فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً
 أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ نَدَعُهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ فَلَنْ يَهْتَدُوا
 إِذًا أَبَدًا ۖ وَرَبُّكَ الْعَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا
 لَجَلَّ لَهُمُ الْعَذَابُ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْبِلًا ۖ وَلِلَّهِ
 الْقُرْآنُ أَهْلَكَ لَهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِهَاجِلِكُمْ مَوْعِدًا ۖ

"Ima li nepravdnijeg od onoga koji, kad se dokazima Gospodara svoga opominje, za njih ne haje, a zaboravlja ono što su ruke njegove pripravile?! Mi na srca njihova pokrivače stavljamo da Kur'an ne shvate i gluhim ih učinimo; i ako ih ti na Pravi put pozoveš oni, kad su takvi, nikad neće Pravim putem poći. /57/ Gospodar tvoj mnogo prašta i neizmjeno je milostiv, da ih On za ono što zaslužuju kažnjava, odmah bi ih na muke stavio. Ali, njih čeka određeni čas, od koga neće naći utočište. /58/ A ona sela i gradove smo razorili zato što stanovnici njihovi nisu vjerovali i za propast njihovu smo tačno vrijeme odredili." /59/

Uzvišeni kaže da niko od Allahovih robova nije veći silnik od onoga kome dođu Allahovi, dž.š., dokazi pa se okrene od njih ili na njih zaboravi i ne obraća pažnju, **"a zaboravlja ono što su ruke njegove pripravile"**, tj. loša djela. **"Mi na srca njihova pokrivače stavljamo"**, tj. zastore, **"da ga ne shvataju"**, tj. da ne razumijevaju Kur'an.

"I gluhim ih učinimo", tj. da ogluhnu za shvatanje značenja Upute.

"Ako ih ti na Pravi put pozoveš, oni, kada su takvi, nikada neće Pravim putem poći."

Uzvišeni kaže:

"Tvoj Gospodar mnogo prašta i neizmjeno je milostiv", tj. o Muhammede, tvoj Gospodar prašta i sveobuhvatno je milostiv.

"Da ih On za ono što zaslužuju kažnjava, odmah bi ih na muke stavio", kao što na drugom mjestu kaže:

"Da Allah kažnjava ljude prema onome što zasluže, ništa živo na površini Zemljinoj ne bi ostavio." Ali, On, dž.š., je milostiv, pokriva i oprašta. Nekada one što su na stranputici, uputi Pravim putem, a one koji produže u svojoj zabludi ostavlja da čekaju Dan kada će djeca postati sjeda. Zato Uzvišeni kaže **"Ali, njih čeka određeni čas, od koga neće naći utočište"**, tj. ne mogu se od toga spasiti niti to izbjeći. Uzvišeni kaže: **"A ona sela i gradove smo razorili zato što stanovnici njihovi nisu vjerovali"**, tj. ranije zajednice smo uništili zbog njihovog nevjerovanja,

"i za propast njihovu smo tačno vrijeme odredili", tj. odredili smo im poznati rok i vrijeme kazne. Isto je tako i sa vama mušrici. Čuvajte se da vas ne pogodi nesreća koja je njih zadesila. Vi lažnim smatrate najčasnijeg poslanika i najvećeg vjerovjesnika. Mi vas ne smatramo časnijim od ranijih generacija, pa se bojte Moje kazne i opomene.

وَلَدَّ قَالِ
 مُوسَى لِفَنَّهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّىٰ أَتْلُعَ مَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾
 فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نِسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَيْلَهُ فِي الْبَحْرِ
 سَرْبًا ﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ إِنَّا نَادَيْنَاكَ نَالِقِدْ لِقَيْنَا مِنْ سَفَرِنَا
 هَذَا نُنْصَبُ ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرِ فَإِنِّي نَسِينَا الْحُوتَ
 وَمَا نَسِينِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكَرَهُ وَاتَّخَذَ سَيْلَهُ فِي الْبَحْرِ
 حِجَابًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغُ فَارْتَدَّ عَلَيْنَا آثَارُهُمَا قَتَصَّصَا ﴿٦٤﴾
 فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ
 لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾

"I kada Musa reče momku svome: 'Sve ću ći dok ne stignem do mjesta gdje se sastaju dva mora ili ću dugo, dugo ći.' /60/ I kad njih dvojica stigoše do mjesta na kome se ona sastaju, zaboraviše na ribu svoju, pa ona u moru zasječe sebi put. /61/ A kad se udaljše, Musa reče momku svome: 'Daj nam užinu našu, jer smo se od ovoga našeg putovanja umorili.' /62/ 'Vidi!' reče on, 'Kad smo kod one stijene svratili, ja sam zaboravio onu ribu - sam šejtan je učinio da je zaboravim, da ti je ne spomenem - pa se ona prihvati svoga puta u moru čudnovato!' /63/ 'E to je ono što tražimo!' reče Musa, i njih dvojica se vratitše putem kojim su bili došli, /64/ i nađoše jednoga Našeg roba kojem smo milost Našu darovali i onome što samo Mi znamo, naučili.' /65/

Razlog ovakvog razgovora Musaog a.s., sa svojim saputnikom, koji se zvao Juša ibn Nun, bio je u tome

da mu saopćti činjenicu da na sastavu dva mora obitava jedan Božiji, dž.š., rob, koji ima znanje takve vrste, koje Musa, a.s., ne posjeduje. Htio je da otputuje tamo i zato kaže svom pratiocu: **"Sve ću ći"**, tj. putovati, **"dok ne stignem do mjesta gdje se sastaju dva mora."** Katade i drugi smatraju da je to Perzijsko i Sredozemno more, jedno na istoku a drugo na zapadu. Muhammed ibn Kab el-Kurezi kaže da je sastav ova dva mora kod Tangera (u Maroku), a Allah, dž.š., najbolje zna. Musa, a.s., dalje kaže:

"Ili ću dugo, dugo ći", tj. makar dugo vremena (cijeli život) proveo na putovanju. Uzvišeni kaže: **"I kad njih dvojica stigoše do mjesta na kome se ona sastaju, zaboraviše na ribu svoju."** Naime, bilo mu je naredeno da ponese ribu koju je spakovao, pa kad nje nestane, naći će čovjeka kome se zaputio. Zato je uzeo ribu, spakovao je i krenuo sa svojim pratiocem, dok nisu stigli do pećine i na pogodnom mjestu zasпали. Riba se uznemirila, izašla iz posude, skočila u more zasjekla sebi put poput kanala na zemlji jer se voda nije iza nje spajala. Put koji je ona sebi zasjekla u vodi iza nje je postojao u čvrstom stanju. Uzvišeni kaže: **"Pa kada se udaljše"**, tj. sa mjesta na kome su na ribu zaboravili. Iako je Juša bio taj koji je zaboravio, zaborav se pripisuje obojici, kao u riječima Uzvišenog: **"Iz njih dva se vadi biser i merdžan"**, a stvarno se vadi iz slanog mora. Pošto su otišli na mjesta gdje su na ribu zaboravili, Musa **"reče svome momku: 'Daj nam užinu našu, jer smo se od ovog našeg putovanja'"**, iz mjesta koje smo napusili do sada već **"umorili"**, tj. iscrpili.

"Vidi!", reče on, 'kada smo se kod one stijene svratili, ja sam zaboravio na onu ribu - sam šejtan je učinio da je zaboravim, da ti je ne spomenem - pa se ona prihvati svoga puta u moru čudnovato' 'E to je ono što tražimo!' - reče Musa", tj. upravo to tražimo, **"Pa se povratitše"**, tj. vratitše se **"svojim tragovima"**, tj. putem **"slijedom"**, tj. slijedeći svoje tragove.

"I nađoše jednog Našeg roba kojem smo milost Našu darovali i onome što samo Mi znamo, naučili." Ovo je Hidr ili Hadir, a.s., što dokazuju brojni sahih-hadisi našeg Poslanika, s.a.v.s. Buharija bilježi od Seida ibn Džubejra, koji kaže: Rekao sam Ibn-Abbasu: "Nevf Bikalija smatra da gore spomenuti Musa nije Musa Izraelčanin, tj. Poslanik Musa, a.s." "Slagao je neprijatelj Božiji", rekao je Ibn-Abbas, jer je nama pričao Ubej ibn K'ab da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: /113/ "Dok je vjerovjesnik Musa držao govor Izraelčanima, upitali su ga: 'Ko je najznaniji?' 'Ja sam najznaniji' - odgovorio je, pa ga je Allah, dž.š., ukorio što znanje nije pripisao Allahu, dž.š. Objavio mu je: 'Ima jedan moj rob na sastavu dva mora i on je znaniji od tebe.' 'Bože!' reče Mus- 'Kako da se sa njim sastanem?' 'Stavi ribu u torbu', bi mu rečeno, 'i gdje je izgubiš, tu je on.' I on krenu na put. Sa njima je krenulo i njegovo momče Juša ibn Nun, nosio je ribu u torbi i kada su stigli do jedne

stijene, naslonili su na nju svoje glave i zaspali. Riba se nečujno izvukla iz torbe i zasjekla sebi put u moru. Allah je zaustavio vodenu struju putem kojim je plivala riba, pa je voda bila poput obruča oko ribe. Kada su se probudili momak je zaboravio obavijestiti Musaa o tome. Nastavili su da putuju preostali dio dana i noći, i kada je svanulo, Musa reče svom pratiocu. 'Daj nam naš doručak! Zaista nas je od ovog našeg putovanja spopao umor.' Musa nije osjetio umor dok nije prešao naredeno mu područje. Tada mu reče momče: 'Sjećaš li se kada smo se sklonili kod one stijene? Tu sam zaboravio onu ribu pa se ona prihvatila svoga puta u moru čudno! Poslanik dodaje: 'To je ribi bio put, a Musau i dječaku čuđenje.' To je ono za čim tragamo', reče Musa. Potom su se povratili slijedom svojih tragova. Kada su došli do one stijene, kad tu čovjek pokriven odijelom, ili je Ubez kazao: 'Pokrio se svojim odijelom.' Musa nazva selam, a Hidir reče: 'Odakle u tvojoj zemlji selam?' Ja sam Musa', reče on. 'Musa Izraelčanin?', upita. 'Da', odgovori Musa. 'Mogu li da te pratim', upita Musa, 'da me poučiš onom znanju kojem si ti poučen?' Hidir odgovori: 'Musa, ti se nećeš moći kod mene strpiti! Ja imam znanje od Allaha kojem me je On poučio - koje ti ne poznaješ, a ti imaš jednu vrstu znanja kojem te je Allah poučio, koje ja ne poznajem.' Musa reče: 'Naći ćeš me da sam, ako Bog da, strpljiv i neću ti se ni u čemu suprotstavljati.' Krenuli su na put i išli morskom obalom. Svoje lađe nisu imali. Tada pokraj njih naiđe jedna lađa i oni su s lađarima razgovarali da i njih povezu. Hidra su prepoznali pa su ih besplatno prevezli. Nisu dugo plovili a Hidir izbi jednu dasku nogama. Musa mu reče: 'Besplatno su nas ukrcali a ti si im probio lađu kako bi potopio putnike? Doista si golemu stvar učinio!' 'A zar ti nisam rekao da se ti sa mnom nećeš moći strpjeti!?', kaza on. 'Ne grdi me za ono što zaboravim', reče Musa, 'I ne čini da me u stvari ovoj mojoj teškoća snalazi!' Poslanik, a.s., reče: 'To je bio prvi Musaov zaborav.' Prenosilac dalje kazuje: 'I dok ti vrabac na pramac lađe i jednom ili dvaput zahvati kljunom vode a Hidir reče: 'Moje i tvoje znanje u odnosu na Allahovo je koliko je ovaj vrabac umanjio vode iz ovog mora.' Potom su izašli iz lađe i krenuli dalje i naišli na dječaka koji se igrao sa djecom. Hidir ga zgrabi za glavu odozgo i svojom rukom mu otkide glavu. 'Što ubi dijete?', reče Musa, 'bezgrješno, koje nije nikoga ubilo! Učinio si doista, nešto vrlo ružno.' 'Nisam li ti rekao', reče Hidir, 'da ti, doista, nećeš moći izdržati sa mnom?' Poslanik reče: 'Ovaj je bio teži od prvog događaja. 'Ako te i poslije ovoga za bilo šta upitam', reče, 'onda se nemoj sa mnom družiti. Eto sam ti se opravdao.' Krenuli su dalje i kad dođoše do jednog grada, zamoliše stanovnike njegove da ih nahrane, ali oni odbiše da ih ugoste. U naselju naiđoše na jedan zid koji tek što se nije srušio, pa ga ovaj prezida i ispravi. 'Mogao si', reče Musa, 'uzeti za to nagradu' od naroda što nas nisu htjeli nahraniti i ugostiti.' Ovo je rastanak između mene i tebe', reče Hidir. 'Sada ću te obavijestiti zbog čega nisi mogao da

se strpiš.' Poslanik, s.a.v.s., zatim je rekao: 'Bilo bi nam drago da se Musa strpio, Allah mu se smilovao, pa da nam Allah objavi kazivanje o tome šta se sve između njih dvojice dogodilo.'

قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ تَتَّبِعُنِي عَلَىٰ أَن تَعْلَمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَنِي رُشْدًا
 ﴿٦٦﴾ قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ
 تُحِطْ بِهِ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ
 أَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَن شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحَدِّثَ لَكَ مِنْهُ
 ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

"Mogu li da te pratim"?, upita Musa, "ali da me poučiš onome čemu si ti ispravno poučen." /66/ "Ti se sigurno nećeš moći sa mnom strpjeti", reče onaj, /67/ "a i kako bi se strpio u onome o čemu ništa ne znaš?" /68/ "Vidjet ćeš da ću biti strpljiv, ako Bog da!", reče Musa, "i da ti se neću ni u čemu suprotstavljati." /69/ "Ako ćeš me već pratiti", reče onaj, "onda me ni o čemu ne pitaj dok ti ja o tome prvi ne kažem." /70/

Uzvišeni nas obavještava o razgovoru Musaa, a.s., sa drugim poslanikom, a to je Hidir, a.s., kome je Allah, dž.š., darovao znanje koje nije dato Musau a.s., kao što je dao znanje Musau koje nije darovao Hidru, a.s.

"Mogu li da te pratim?", reče Musa, pitajući umiljato, ne pitanjem obavezivanja, već kroz lijep postupak učenika prema učitelju, rekavši: "...da te pratim?", tj. da ti pravim društvo

"da me poučiš onome čemu si ti ispravno poučen", tj. da budem upućen u korisno znanje kojemu te Allah, dž.š., poučio i u dobro djelo. Tada Hidir reče Musau a.s.,

"Ti se sigurno nećeš moći sa mnom strpjeti", tj. ti nećeš imati snage da se sa mnom družiš kada vidiš djela suprotna tvom Šerijatu, jer svako od nas dvojice ima znanje od Allaha, dž.š., koje drugi od nas dvojice ne poznaje.

"A i kako bi se strpio u onome o čemu ništa ne znaš?" Zamjerat ćeš mi u onome, za šta ti imaš opravdanje jer ti nisi upoznat sa svrhom i koristi toga za razliku od mene. Musa reče: **"Vidjet ćeš da ću biti strpljiv, ako Bog da"**, kada vidim te događaje, **"i neću ti se ni u čemu protiviti."** Tako mu Hidir postavi neke uslove.

"Reče mu: 'Ako ćeš me već pratiti, onda me ni o čemu ne pitaj'", ne započinji, **"dok ti ja o tome prvi ne kažem"**, tj. dok ja ne počnem odgovarati prije nego me ti upitaš.

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتَ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴿٧٣﴾

"I njih dvojica krenuše. I kad se u lađu ukrcaše onaj je probušio. 'Zar je probušio da potopiš one koji na njoj plove? Učinio si nešto, doista, krupno.' /71/ 'Ne rekoh li ja', reče onaj, 'da se ti, doista, nećeš moći strpjeti sa mnom?' /72/ 'Ne karaj me što sam zaboravio', reče, 'i ne čini da me u stvari ovoj mojoj teškoća snalazi.' /73/

Uzvišeni obavještava o Musau i Hidru, a.s. Pošto su se sastali i udružili, zaputili su se pod uslovom da Musa, a.s., ne pita ništa ako mu što bude odbojno, dok mu to Hidir ne protumači i objasni. Krenuli su u lađu. U naprijed navedenom hadisu bilo je riječi o tome kako su putovali u lađu. Kada je lađa bila na pučini, Hidir, a.s., ustao je i probušio je. Musa, a.s., to nije otprio već mu se suprotstavio, rekavši:

"Zar je probušio da potopiš one koji na njoj plove? Učinio si, doista, nešto vrlo krupno!", tj. odbojnu i ružnu stvar. Hidir, a.s., tada ga podsjeća na ugovoreni uslov, rekavši:

"Ne rekoh li ja tebi da se ti, doista, nećeš moći strpjeti sa mnom?" Tj. to sam namjerno učinio, a dogovorili smo se da mi se nećeš ni u čemu suprotstavljati. Musa reče:

"Ne karaj me što sam zaboravio i ne čini da me u stari ovoj mojoj teškoća snalazi." Nemoj me sputavati i žestok prema meni biti. U ranije navedenom hadisu rečeno je da je Poslanik, s.a.v.s., kazao: "Prvi prigovor Musaov bio je iz zaborava."

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَقْتَلْتَنِي سَاءَ مَا كَرَّمْتَنِي بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا ﴿٧٤﴾ * قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ إِنْ سَأَلْتَهُ عَنِ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصْحَبْهُ فَقَدْ بَلَغْتَ مِنَ الْكُفْرِ عُدْرَانًا ﴿٧٦﴾

"I njih dvojica krenuše. I kad sretoše jednog dječaka pa ga onaj ubi, Musa reče: 'Što ubi dijete bezgriješno, koje nije nikoga ubilo! Učinio si, zaista, nešto vrlo ružno.' /74/ 'Ne rekoh li ja tebi', reče onaj, 'da se ti, doista, nećeš moći strpjeti sa mnom.' /75/ 'Ako te i poslije ovoga za bilo šta upitam', reče, 'onda se nemoj sa mnom družiti. Već si kod mene našao opravdanje.'" /76/

Uzvišeni kaže: **"I njih dvojica krenuše"**, nakon toga, **"i kad sretoše jednog dječaka pa ga onaj ubi"**, a igrao se sa drugom djecom i bio među njima najljepši i najuredniji. Prenosi se da mu je odsjekao glavu, a neki kažu da ju je razmrskao kamenom ili iščupao rukom, a Allah, dž.š., najbolje zna. Musa a.s., je prezreo Hidrov postupak žešće nego kod prvog slučaja, rekavši:

"Što ubi dijete bezgriješno", tj. malo dijete koje nije uradilo nikakav grijeh ni prekršaj, a ti ga ubi **"koje nije nikoga ubilo"**, tj. bez razloga za ubistvo.

"Učinio si, zaista, nešto vrlo ružno", tj. otvoreni prijestup.

"Ne rekoh li ja tebi" - reče onaj - "da se ti, doista, nećeš moći strpjeti sa mnom", tj. ponovo ga podsjeća na uslove ranije utvrđene. Musa a.s., na to reče:

"Ako te i poslije ovoga za bilo što upitam, onda se nemoj sa mnom družiti. Već si kod mene našao opravdanje." Tj. dobio si moju ispriku dva puta. Ibn-Džerir bilježi od Ubej ibn Ka'ba: "Kada bi Poslanik spomenuo nekoga pa mu dovu činio, počeo bi od sebe. Jednoga dana je ovako rekao: /114/ 'Allah se smilovao nama i Musau. Da je produžio sa svojim drugom, vidio bi čudo, ali je on rekao: 'Ako te poslije ovoga za bilo šta upitam, onda se nemoj sa mnom družiti. Već si kod mene našao opravdanje.'"

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا آتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَمُرَّ بِهِ لِأَنَّ مِنْ تَحْتِهِ كُنُوزَ اللَّهِ لَخِطَّتْ عَلَيْهِمْ أَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

"I njih dvojica krenuše; i kad dođoše do jednog grada, zamoliše stanovnike njegove da ih nahrane, ali oni odbiše da ih ugoste. U gradu njih dvojica naiđoše na jedan zid koji tek što se nije srušio, pa ga onaj ispravi. 'Mogao si', reče Musa, 'za njega uzeti nagradu.' /77/ 'Ovo je rastanak između mene i tebe', reče onaj, 'obavijestiti ću te o tumačenju onoga zbog čega nisi mogao da se strpiš.'" /78/

Uzvišeni obavještava da su njih dvojica nastavili treće putovanje **"dok ne stigoše do jednog grada."** Ibn-Džerir bilježi da je to naselje Ejla, a u hadisu se kaže: "...dok ne stigoše u naselje opakih i loših stanovnika", tj. škrtica,

"koji odbiše da ih ugoste. U gradu njih dvojica naiđoše na jedan zid koji samo što se nije srušio", tj. koji hoće da se sruši. **"Pa ga onaj ispravi"**, tj. povratio ga je u uspravno stanje. Tada Musa, a.s., reče:

"Mogao si za to uzeti nagradu", tj. zbog toga što oni nisu htjeli da nas ugoste, nije trebalo da im radiš besplatno. Onaj reče: **"Ovo je rastanak između mene i tebe"**, jer si se obavezao, kod ubistva dječaka, da ćemo se rastati ako me za još nešto upitaš. Ovo je, dakle, rastanak između mene i tebe.

"Obavijestit ću te o tumačenju onoga zbog čega nisi mogao da se strpiš", tj. obavijestit ću te o tefsiru - tumačenju toga.

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ

لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ
يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾

"Što se one lađe tiče, ona je vlasništvo siromaha koji rade na moru, i ja sam htio da je oštetim jer je pred njima bio jedan vladar koji je svaku ispravnu lađu otimao."/79/

Ovo je objašnjenje, tumačenje koje je Musau, a.s., bilo problem i čiju je vanjsku pojavu osudio. Allah, dž.š., dao je Hidru a.s., skrivenu mudrost tog događaja, pa je on probio lađu da bi bila sa mahanom, s obzirom da su upravo prolazili pored kralja silnika, **koji je izuzimao svaku lađu**, tj. ispravnu **"nasilno."** Namjerno sam je onesposobio da je zbog neispravnosti ostave. Sa njom će se kasnije koristiti njeni siromašni vlasnici, koji, osim te lađe, nisu ništa drugo imali.

وَأَمَّا الْعُلُكُ فَكَانَ أَبْوَاهُ مُؤْمِنِينَ

فَخَشِينَا أَنْ يُرْهَقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾ فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّنَا
خَيْرًا مِّنْهُ زَكَوَةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾

"Što se onog dječaka tiče, roditelji njegovi su vjernici, pa smo se pobojali da ih on neće na nasilje i nevjerovanje navratiti, /80/ pa smo htjeli da im Gospodar njihov, umjesto njega, da boljeg i čestitijeg od njega, i samilosti približnijeg."/81/

Ibn-Abbas prenosi od Ubej ibn Ka'ba da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: /115/ "Dječak što ga je ubio Hidr, a.s., na dan je stvaranja stvoren kao nevjernik." Ovo prenosi Ibn-Džerir. Zato Uzvišeni kaže:

"Njegovi su roditelji bili vjernici, pa smo se pobojali da ih on neće na nasilje i nevjerovanje navratiti", zbog ljubavi njihove prema njemu kao nevjerniku. U sahih-hadisima kaže se: /116/ "Zaista, Allah ne dosudi ništa vjerniku a da to za njega ne bude hajr." Uzvišeni kaže:

"Moguće je da vi nešto mrzite, a da je to za vas bolje."

"...pa smo htjeli da im Gospodar njihov, umjesto njega, da boljeg i čestitijeg od njega i samilosti približnijeg", tj. časnijeg i prema kojem će roditelji biti milostiviji od njega.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ

يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزُهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ
رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ وَمَا فَعَلْتُمْ
عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

"A što se onoga zida tiče, on je dvojice dječaka, siročadi iz grada, a pod njim je zakopano njihovo blago. Otac njihov je bio dobar čovjek i Gospodar tvoj želi, iz milosti Svoje, da oni odrastu i izvade blago svoje. Sve to ja nisam uradio po nahodaenju svome. Eto to je tumačenje onoga za što se ti nisi mogao strpjeti."/82/

U ovom ajetu je dokaz da se pod pojmom - selo, naselje, podrazumijeva grad, jer je prvi put rečeno **"dok ne stigoše u naselje"**, a ovdje se kaže: **"On je bio dvojice dječaka iz grada."** Uzvišeni na drugom mjestu kaže:

"Koliko smo Mi gradova razorili, mnogo moćnijih od tvoga grada koji te je protjerao."

Značenje ajeta je: Ovaj zid sam popravio jer je vlasništvo dvojice dječaka iz grada, a ispod toga zida njihovo je blago, pohranjena imovina, što je jasno iz konteksta ajeta, a što ispravno smatra Ibn-Džerir.

"Otac njihov je bio dobar čovjek." Ovo je dokaz da se dobar čovjek pamti (po dobru) među potomcima i da beričet njegovog ibadeta obuhvata i njih na dunjaluku i ahiretu, tako što se zauzima za njih i što se njihov položaj uzdiže u Džennetu, da budu njegova očna radost, kako se navodi u Kur'anu i hadisu.

"Tvoj Gospodar želi da oni odrastu i izvade blago svoje." Ovdje je htijenje (iradet) pripisano Allahu, dž.š., jer je njihovo odrastanje milost, kojom samo On raspolaze. U vezi sa ubijenim dječakom, kaže:

"pa smo htjeli da im Gospodar njihov, umjesto njega, da boljeg i čestitijeg", a u vezi sa lađom, kaže: **"Ja sam htio da je oštetim."** Dalje kaže:

"To je iz milosti Gospodara tvoga. Sve to ja nisam uradio po svome rasuđivanju." Dakle, sve troje što sam uradio iz milosti je Allahove, dž.š., bili u pitanju vlasnici lađe, roditelji dječaka ili dječaci onog dobrog čovjeka. Ništa nisam uradio po svom rasuđivanju, već sam ispunio ono što mi je naredeno. I ovo je dokaz onima koji Hidra, a.s., smatraju vjeronjivnikom, uz već navedene riječi Uzvišenog:

"I nađoše jednog Našeg roba kome smo Mi milost Našu dali i onome što samo Mi znamo naučili."

Neki kažu da Hidr, a.s., još uvijek živi i o tome postoje razna predanja koja su netačna, a najpoznatije su predaje koji govore o ukazivanju saučešća, koje nisu vjerodostojne, a čiji su senedi isprekidani. Drugi ih, suprotno, smatraju ispravnim a i kažu da on nije živ već da je umro kao i drugi poslanici, neka je na našeg Poslanika i na njih sve salavat i selam. Oni tvrde da je Hidr, a.s., umro i to na osnovu riječi Uzvišenog:

"Ni jedan čovjek prije tebe nije bio besmrtan" i na osnovu riječi Poslanika, na dan Bitke na Bedru: /117/ "Bože moj, ako ova skupina bude uništena, niko te više na Zemlji neće obožavati." Nije, također, preneseno da je dolazio Poslaniku, s.a.v.s., sa njim sjedio ili sa njim bio u borbi. Da je živ, slijedio bi Poslanika, s.a.v.s., i njegove drugove, jer je Muhammed, s.a.v.s., poslanik objema skupinama: džinima i insima (ljudima). Poslanik, s.a.v.s., rekao je: /118/ "Da je Musa živ, ne bi mu preostalo ništa drugo već da me slijedi." Pred samu svoju smrt, Muhammed s.a.v.s., rekao je: /119/ "Na Zemlji neće ostati duže od sto godina nijedno oko koje trepće od onih koji se sada na njoj nalaze", tj. sve će umrijeti. Za ovo postoje i drugi brojni dokazi.

U Buharijinom "Sahihu" bilježi se od Ebu-Hurejrea da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: /120/ "Hidr je nazvan tim imenom jer je sjedio na 'prostirci' koja se odjednom zazelenila." Pod "prostirkom" se misli na suhu travu, tj. sasušeno bilje. Ovo kaže Abdurrezak. Uzvišeni kaže: **"Eto, to je tumačenje onoga za što se ti nisi mogao strpjeti"**, tj. to je tumačenje onoga što te mučilo i na čemu se nisi strpio prije mog objašnjenja. Nakon što mu je protumačio, objasnio, predočio i odstranio nejasnoće Hidr je rekao: Prije toga je nejasnoća bila teška pa je za teži problem upotrijebio riječ jačeg značenja, a za lakšu riječ lakše značenje.

Kaže Uzvišeni :

"Pa nisu mogli da ga pređu", tj. da se gore popnu, **"niti su mogli da ga prokopaju"**, što je teže učiniti. Tako je za svaku situaciju upotrijebljena riječ i značenje koje joj odgovara, a Allah, dž.š., najbolje zna.

وَسَأَلْنَاكَ عَنْ ذِي

الْفُرْقَيْنِ قُلْ سَأَلْنَاوَأَعْلَيْكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٦﴾ إِنَّا مَكِّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ
وَعَيْنًا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَسَبَّأًا ﴿٨٧﴾

"I pitaju te o Zul-Karnejnu. Reci: 'Kazat ću vam o njemu neke vijesti. /83/ Mi smo mu dali vlast na Zemlji i dali smo mu za svašto sredstvo.' /84/

Uzvišeni kaže: **"I pitaju te"**, o Muhammede, **"o Zul-Karnejnu"**, tj. o onome što se za njegovo vrijeme dešavalo. Već samo rekli da su mekanski nevjernici išli kod kitabija da ih pitaju na koji način da iskušavaju Poslanika, s.a.v.s., pa su im rekli: "Pitajte ga o čovjeku koji je krstario Zemljom, o grupi mladića, šta on misli da su uradili i pitajte ga o ruhu (duši)". Objavljena je sura "El-Kehf" i u njoj sljedeće:

"I pitaju te o Zul-Karnejnu. Reci: 'Kazat ću vam o njemu neke vijesti.'" Neki smatraju da je on bio Grk, što je netačno. Tačno je ono što je rekao El-Ezreki i drugi, a to je da je on sa Ibrahim, a.s., kada je ovaj sagradio Kabu, tavaf činio, da je bio Ibrahimov, a.s., sljedbenik i da je, radi Allahovog, dž.š., zadovoljstva, klao kurban. O nekim događajima iz njegovog života govorili smo u knjizi "El-bidaje venihaje", što je, hvala Bogu, dovoljno.

Uzvišeni kaže: **"Mi smo mu dali vlast na Zemlji"**, tj. dali smo mu veliku moć da zavlada pomoću nje na Zemlji, u svemu čime se ona ostvaruje i konsoliduje: vojsku, ratnu opremu i sredstva za njeno jačanje. Uslijed toga je zavladao na Zemlji od istoka do zapada. Predale su mu se mnoge države, pokorili brojni carevi, a služili ga ratni narodi, Arapi i nearapi. Neki kažu da je nazvan Zul-Karnejn zato što je vladao krajnjim tačkama, gdje sunce izlazi i gdje zalazi. Uzvišeni kaže: **"I dali smo mu za svašto sredstvo"**, kao što Uzvišeni u vezi Belkisom, kaže: **"Njoj je svega i svačega dato"**, tj. ono što je potrebno vladarima. Tako je i sa Zul-Karnejn. Allah, dž.š., olakšao mu je načine i puteve osvajanja različitih područja i prostora. Razbio je neprijatelje i potčinio careve na zemlji. Ponizio je mušrike jer mu je bilo dato i omogućeno sve što je bilo potrebno u tom smislu. A Allah, dž.š., najbolje zna.

فَاتَّبَعِ سَبَّأًا ﴿٨٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ
الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قَلِيلًا يُدَّعُونَ
الْقُرْآنَ إِنَّمَا أَنْتَ مُبْعَدٌ وَآمِنٌ أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَنْ
ظَلَمَ فَسَوْفَ نَعْدِبُ بِهِ نَعْدِبٌ وَيُرْدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نَكِرًا ﴿٨٧﴾
وَآمِنٌ أَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءٌ الْحَسَنَىٰ وَسَنُقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا
يُسْرًا ﴿٨٨﴾

"I on pođe. /85/ Kada stigoše do mjesta gdje Sunce zalazi, nađe kao da zalazi u jedan izvor mutni i nađe u blizini njegovoj jedan narod. Rekosmo Mi: 'Ili ćeš da ih kazniš ili ćeš sa njima blago da postupaš?' /86/ 'Onoga ko ostane mnogobožac', reče, 'kaznit ćemo, a poslije će se svome Gospodaru vratiti, pa će ga i On teškom mukom mučiti' /87/ 'A onome ko bude vjerovao i dobra djela činio pripada nagrada najljepša, i njemu ćemo izričati naredbe olakšanja.' /88/

Mudžahid kaže: **"I on pođe"**, znači, on se uputi ka mjestu i putem između istoka i zapada. Uzvišeni kaže:

"Kada stiže do mjesta gdje Sunce zalazi", tj. išao je dok nije stigao do kraja dokle se Zemljom može putovati u pravcu zapada. Uzvišeni kaže:

"nađe da zalazi u jedan mutan izvor", tj. vidio je Sunce kako zalazi u veliko more, a to će se učiniti svakome ko dođe do obale mora a u stvarnosti sunce je na nebu. Ono što se prenosi od Tubbe'a u vezi sa Zul-Karnejom i njegovim znanjem i slijedenjem znanja su slijedeći stihovi: "Stigao je do Istoka i Zapada žudeći za sredstvom od Mudrog, Upučivača, pa je vidio zalazak Sunca kod njegovog zahodišta, u izvoru blatnjavom, mutnom i crnom."

Ibn-Abbas ove je stihove čuo od Ibn-Hadira, pa ga je upitao: Šta znači? Odgovorio je da je to blato, a na pitanje šta je, odgovorio je da je to mulj, a što je, odgovorio je da je to crnina. Ibn-Abbas je naredio slugi da zapiše šta je čovjek rekao⁴⁴⁴. Uzvišeni kaže: **"I nađe u blizini njegovoj jedan narod"**, tj. jedan od naroda. Spominje se da je to jedan veliki narod Ademovih, a.s., potomaka. Uzvišeni kaže:

"O Zul-Karnejne", rekosmo Mi, "ili ćeš da ih kazniš ili ćeš s njima lijepo da postupiš", tj. Allah, dž.š., mu je dao vlast, upravu i pobjedu nad njima, dajući mu da bira ili da ih ubija i kažnjava ili da im, ako hoće, prašta i sa njima lijepo postupa. Njegova pravednost i iman se mogu spoznati iz njegovih riječi: **"Onome ko ostane silnik"**, tj. ko ustraje u nevjerovanju i mnogoboštvu u odnosu na svog Gospodara, **"njega ćemo kazniti"**, bolnom kaznom, koja će ga svestrano obuhvatiti, a Allah, dž.š., najbolje zna. Uzvišeni kaže:

"A poslije će se svome Gospodaru vratiti, pa će ga On teškom mukom mučiti", tj. žestoko, teško, ponižavajuće i bolno. Ovo je potvrda proživljavanja i adekvatnog nadoknađivanja. Uzvišeni kaže: **"A onome ko bude vjerovato"**, tj. ko Nas bude slijedio u robovanju Jedinom Allahu, dž.š., ne čineći Mu širk, a čemu ga Mi pozivamo, **"pripada mu nagrada najljepša"**, tj. na budućem svijetu kod Allaha, dž.š.

"I njemu ćemo izricati naredbe olakšanja." Tj. govorit ćemo mu lijep govor na ovom svijetu.

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا ۝٤٩ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطَّاعٌ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ يَجْعَلْ لَهُم مِّن دُونِهَا سِتْرًا ۝٥٠ كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ۝٥١

"I on pođe dalje. /89/ I kad dođe do mjesta gdje Sunce izlazi, on nađe da ono izlazi iznad

jednog naroda kome Mi nismo dali da se od njega bilo čim zakloni. /90/ Tako to bi. A Mi obuhvatamo znanjem sve što je imao on."/91/

Uzvišeni kaže da je Zul-Karnejn nastavio putovati i da je proputovao od zapada gdje Sunce zalazi, sve do istoka. Kada god bi prošao pored nekog naroda, pobijedio bi ga i pokorio, pozvajući ga vjerovanju u Allaha, dž.š. Ako bi se pokorili - uredu, u suprotnom bi ih ponizio, osramotio njihove prvake, preuzeo imetak i natjerao na poslušnost, mobilisući vojsku od njih u borbi na granicama susjednih pokrajina.

"Kada stiže do mjesta gdje Sunce izlazi, on nađe da ono izlazi iznad jednog naroda", tj. zajednice naroda (ummeta), **"kome Mi nismo dali da se od njega bilo čim zakloni"**, tj. nisu imali zgrade da u njima stanuju, niti drveća da u hladu borave i da se zaštite od vrelina Sunca. Seid Ibn-Džubejr kaže da su bili crveni i niski i da su stanovali u pećinama a hranili se ribom, dok Katade kaže da su to crnci. Uzvišeni kaže:

"Tako to bi. A Mi obuhvatamo znanjem sve što je imao on", tj. Nama je potpuno jasno njegovo stanje, kao i stanje njegove vojske. Ništa Nam se sakriti ne može, čak i kada bi se narodi promijenili ili ih zemlja progutala, jer Uzvišeni kaže:

"Allahu nije ništa skriveno ni na Zemlji ni na nebu."

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا ۝٥١ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهَا قَوْمًا لَّا يَكُ ادُونُ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ۝٥٢ قَالُوا يَا ذَا الْقُرْبَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ۝٥٣ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ۝٥٤ ءَأَتُونِي زُبُرًا لِّحَدِيثٍ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ ءَأَتُونِي أُفْرِغَ عَلَيْهِ قَطْرًا ۝٥٥

"I on opet pođe. /92/ Kad stiže između dvije planine, nađe ispred njih narod koji je jedva govor razumijevao. /93/ 'O Zul-Karnejne', rekoše oni, 'Jedžudž i Medžudž čine nered po zemlji, pa hoćeš li da ti sakupimo naknadu da između nas i njih podigneš pregradu? /94/ 'Bolje je ono što mi je moj Gospodar dao', reče on. 'Nego, samo vi pomozite meni što više možete, i ja ću između vas i njih pregradu podići. /95/ Donesite mi velike komade gvožđa.' I kad on izravna dvije strane brda, reče: 'Pušite!' A kad ga usija, reče: 'Donesite mi rastopljeni mjed da ga zalijem.' /96/

⁴⁴⁴ More je plave boje koja naginje ka tamnoj, a riječ u sebi nosi značenje tamne boje. Stoga ovo znači da je Zul-Karnejn našao da Sunce zalazi u moru tamnoplave boje.

Uzvišeni kazuje o Zul-Karnejnu: **"I on opet pođe"**, idući od istoka, **"dok ne stiže između dvije planine"**, koje su jedna drugoj nasuprot. Između njih se nalazi pećina iz koje izlaze Jedžudž i Medžudž područje Turkmana, prave im nered, uništavaju usjeve i potomstvo. Jedžudž i Medžudž dio su potomaka Ademovih, a.s., što je potvrđeno hadisima iz "Sahiha": /112/ "Uzvišeni Allah će reći: **"O Ademe!"** Adem će odgovoriti: "Odazivam ti se na služenje." Allah, dž.š., reći će: **"Ja ću proživiti džehenemsku skupinu."** Adem će reći: "A šta je to džehenemska skupina?" Odgovorit će: **"Od hiljade će 999 u Džehennem, a samo jedna osoba u Džennet. Tada će mladi osijediti, a trudnice pobaciti svoje plodove. Među vama će biti dva naroda koja neće biti poznata ni po čemu osim po brojnosti, a to su Jedžudž i Medžudž."**

"Nađe ispred njih narod koji je jedva govor razumijevao", tj. zbog nepoznavanja njihova jezika i udaljenosti od svijeta.

"O Zul-Karnejne", rekoše oni, "Jedžudž i Medžudž čine nered po Zemlji, pa hoćeš li da ti skupimo naknadu." Htjeli su da mu između sebe sakupe imetak i da mu ga daruju, a da im on između njih i ta dva naroda podigne i sagradi zid. Zul-Karnejn uz izvinjenje, odlučnost, dobrotu i namjeru činjenja dobra, reče: **"Bolje je ono što mi je moj Gospodar dao"**, tj. ono što je meni Allah, dž.š., darovao, a to je vlast i upravljanje, bolje je od onoga što hoćete da mi sakupite. **"Nego vi meni pomozite što više možete"**, svojim radom i sredstvima za gradnju,

"pa ću između vas i njih pregradu podići. Donesite mi velike komade gvožđa." Riječ množina je od riječi u značenju komada čija težina prelazi sirijski kintar (oko 50 kg).

"Dok ne izravna dvije strane brda", stavljajući dio na dio dok ne nadvisi oba brda u visinu i širinu. Postoji razilaženje o njihovoj visini i širini. **"Reče im: 'Pušite!'"**, tj. raspaljajte nad njim vatru dok se sav ne užari.

"Reče: 'Donesite mi rastopljeni bakar da ga zalijem.'" Ibn-Abbas kaže da je rastopljeni bakar i to dokazuje riječima Uzvišenog:

"I učinili smo da mu iz izvora rastopljeni bakar teče", što liči na prugasti plašt čija je jedna pruga crna a druga crvena.

فَمَا أَطَّعُوا أَنْ يَطَّهُرُوهُ وَمَا أَسْتَظَعُوا لَهُ نُفْتًا ﴿٩٧﴾
 قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ
 رَبِّي حَقًّا ﴿٩٨﴾ * وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُوحٍ فِي
 الصُّورِ جَمْعًا لَهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾

I tako oni nisu mogli ni da je pređu niti su mogli da je prokopaju. /97/ "Ovo je blagodat Gospodara moga!", reče on. " A kad se

prijetnja Gospodara moga ispuni, On će je sa zemljom sravniti, a prijetnja Gospodara moga će se sigurno ispuniti." /98/ I Mi ćemo tada ostaviti da se jedni od njih kao talasi sudaraju s drugima. I puhnut će se u rog, pa ćemo ih sve skupiti./99/

Allah, dž.š., obavještava da Jedžudž i Medžudž nisu mogli da pređu preko zida a nisu mogli ni da ga ispod prokopaju. Obzirom da je prelazak lakši od prokopavanja, Uzvišeni za to upotrebljava adekvatne izraze, pa kaže:

"I nisu mogli ni da ga pređu, niti su mogli da ga prokopaju", što je dokaz da ga nisu prokopali, niti da su bilo šta drugo uradili.

Uzvišeni kaže: **"Ovo je milost moga Gospodara"**, tj. pošto ga je sagradio Zul-Karnejn je rekao: **"Ovo je milost moga Gospodara"**, tj. prema svijetu, jer je postavio između njih i Jedžudža i Medžudža pregradu koja ih sprečava u činjenju štete i nereda na Zemlji.

"A kada se ispuni prijetnja moga Gospodara", tj. kada se približi istinska prijetnja, **"On će je sravniti"**, tj. sa zemljom poravnati. **"A prijetnja Gospodara moga će se sigurno ispuniti"**, tj. bez ikakve sumnje. Uzvišeni kaže: **"I Mi ćemo tada ostaviti da se jedni od njih..."**, tj. ljudi, onoga dana kada bude sravnjen ovaj zid, ikada oni izađu i pomiješaju se sa ljudima, pa im budu uništavali imetak i stvari. Sve će ovo biti prije Kijametskog dana a nakon Dedžala, što će biti pojašnjeno uz riječi Uzvišenog:

"I kad se otvore Jedžudž i Medžudž i kad se budu niz sve strane spuštali. I približi se istinita "I Mi ćemo tada ostaviti da se jedni od njih kao talasi sudaraju s drugima." Suddi kaže da je to početak Kijameta. **"I puhnut će se u sur"**, što je sljedeće po redu. Sur je, kako stoji u hadisu, rog u koji će se puhnuti, a time je zadužen Israfil, a.s. U hadisu Ibn-Abbasa i Seida el-Hudrija kaže se da je Poslanik rekao: /122/ "Kako da budem veseo a vlasnik roga - trube, stavio je njegov pisak na usta i osluškuje naredbu." Ashabi ga upitaše: "Pa što da kažemo?" - "Recite! 'Dovoljan nam je Allah i divan je On oslonac, na Njega se oslanjamo', reče Poslanik." Uzvišeni kaže: **"Pa ćemo ih sve sakupiti"**, tj. sve ćemo ih dovesti radi obračuna, što je slično Njegovim, dž.š., riječima:

"Sve samo ih sakupili i nijednog nismo izostavili."

وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا
 ﴿١٠٠﴾ الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ
 سَمْعًا ﴿١٠١﴾ أَحْسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَسْتَنْدُوا عِبَادِي مِنْ دُونِ أَوْلِيَاءِ
 إِنَّآ أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

"Toga dana ćemo nevjernicima Džehennem jasno pokazati, /100/ onima čije su oči bile koprenom zastrte, od Moje Opomene i koji nisu mogli da slušaju. /101/ Zar nevjernici misle da pored Mene za bogove mogu uzimati robove Moje? Mi smo, doista, za prebivalište nevjernicima pripremili Džehennem." /102/

Uzvišeni obavještava šta će Kijametskog dana uraditi sa nevjernicima. Jasno će im pokazati Džehennem. Pokazat će im i predstaviti strahote i patnje u njemu prije njihovog ulazka, da bi im uvećao strah i brigu. U Muslimovom "Sahihu" od Ibn-Mes'uda navodi se da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Džehennem će Kijametskog dana biti uvezan sa 70000 uzda, a uz svaku će biti 70000 meleka." Uzvišeni kaže:

"Onima čije su oči bile koprenom zastrte, od Moje Opomene", tj. oni su se pravili slijepim gluhi i zanemarili su prihvatanje Upute i slijeđenje Istine, kao što Uzvišeni kaže na drugom mjestu:

"Onome ko se bude slijepim pravio od Opomene Svemilosnog, Mi ćemo šejtana natovariti, pa će mu on nerazdvojan drug postati." U ovoj suri Uzvišeni kaže:

"I koji nisu mogli da slušaju", tj. nisu poimali od Allaha Njegove naredbe i zabrane. Uzvišeni dalje kaže:

"Zar nevjernici misle da pored Mene za bogove mogu uzimati robove Moje", tj. zar vjeruju da im je to ispravno i korisno.

"A ne valja tako! Božanstva će poreći da su im se klanjali, i bit će im protivnici." Zato Allah, dž.š., obavještava da im je na Kijametskom danu pripremio Džehennem za boravište.

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ
أَعْمَالًا ﴿١٠٢﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ
يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٣﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَاءِ
رَبِّهِمْ فَمَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿١٠٤﴾ فَلَا نُفِيهِمْ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزَنَانًا ﴿١٠٥﴾ ذَلِكَ جَزَاءُ
وَأَتَّخِذُوا مِنِّي وَرُسُلِي هُزُوعًا ﴿١٠٦﴾

Reci: "Hoćete li da vas obavijestimo o najvećim gubitnicima djela, /103/ čiji će trud u životu na ovom svijetu uzaludan biti, a koji će misliti da je dobro ono što rade? 104/ To su oni koji u dokaze Gospodara svoga ne budu vjerovali i koji budu poricali da će pred Njega izaći; zbog toga će trud njihov uzaludan biti i na Sudnjem im danu nikakva značenja nećemo dati. /105/ Njima će kazna Džehennem biti, zato što su nevjernici bili i što su se dokazima Mojim i poslanicima Mojim rugali." /106/

"Reci: 'Hoćete li da vas obavijestimo o najvećim gubitnicima'" a kažemo čija djela neće nikako dijela, tj. hoćete li da vas obavijestimo o onima čija će djela biti upropaštena, a zatim Uzvišeni objašnjava:

"Oni čiji će trud na Ovom svijetu uzaludan biti." Oni će raditi ništavna djela, mimo propisanog zakona, kojima se neće biti zadovoljno i koja neće biti prihvaćena,

"a oni će misliti da je dobro ono što rade", tj. vjerovat će da su u pravu i da je to prihvatljivo i omiljeno, a oni zapravo griješe i djela im se odbacuju. Ovaj se ajet ne odnosi na jednu posebnu skupinu već ima općenito značenje i obuhvata sve Božije robove koji nisu na Putu Njegovog zadovoljstva a računaju da su u pravu i računaju da će im djela biti prihvaćena, mada u stvari takvi griješe a njihova se djela odbacuju. Uzvišeni kaže:

"I Mi ćemo pristupiti djelima njihovim koja su činili i u prah i pepeo ih pretvoriti", pa pojašnjava: **"To su oni koji u dokaze Gospodara svoga ne budu vjerovali i koji budu poricali da će pred Njega izaći."** Oni su poricali Allahove ajete na ovome svijetu i čvrste dokaze Njegovog vahdanijeta i istinitost Njegovih poslanika, a lažnim su smatrali budući svijet.

"Njima na Kijametskom danu nikakva značaja nećemo dati", tj. nećemo dati da im težulja ima težinu, jer u njima nema nikakva hajra. Buharija prenosi od Ebu-Hurejrea da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: /123/ "Doći će čovjek na Sudnjem danu sa velikom tjelesnom težinom, ali kod Allaha neće težiti ni kao krilo mušice, pa ako hoćete, proučite:

"I Mi im na Sudnjem danu nećemo nikakva značaja dati." Uzvišeni kaže:

"Njima će kazna Džehennem biti, zato što su nevjernici bili i što su se dokazima Mojim i poslanicima Mojim rugali", tj. Mi ćemo ih ovako kazniti zbog njihova nevjerovanja i ismijavanja Allahovih ajeta i poslanika. Oni su ih ismijavali i žestoko poricali.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَالِدِينَ
فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَالًا ﴿١٠٨﴾

"Onima koji budu vjerovali i dobra djela činili - džennetske bašče će prebivalište biti, /107/ vječno će u njima boraviti i neće poželjati da ih nečim drugim zamijene." /108/

Uzvišeni obavještava da Njegovi časni robovi, a to su svi oni koji vjeruju u Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika i koji iskreno vjeruje u sve što su poslanici donijeli, imaju kao nagradu Džennet Firdevs. U "Sahihima" nalazi se hadis: /124/ "Kada od Allaha

molite Džennet, tražite Firdevs, jer je on najviši i centar iz koga izvire dženetske rijeke." Uzvišeni kaže: **"prebivalište"**, tj. mjesto gošćenja,

"tamo će vječno boraviti", tj. tamo će stanovati i nikada ga neće napuštati. **"Neće poželjeti da to nečim drugim zamijene"**, tj. drugo neće odabrati, niti drugo poželjeti mimo njega, kao što pjesnik kaže: *"Nastanila je dubinu srca moga i ja ne želim nikoga mimo nje, niti za njenu ljubav zamjenu."*

Iako boravak na jednom uobičajenom mjestu ispuni dušu dosadom i zamorom, Allah, dž.š., nam saopštava da oni, bez obzira na trajnost i vječnost u kojoj borave, neće željeti da dođe do promjene, preseljavanja, odlazka, putovanja i zamjene.

قُلْ لَوْ كَانُ الْبَحْرُ مَدَادًا لَكُنْتُ رَبِّي لَنَفِدَ
الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ نَفِدَكَ كَلِمَتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾

Reci: "Kada bi more bilo mastilo da se ispišu riječi Gospodara moga, more bi presahlo, ali ne i riječi Gospodara moga, pa i kad bismo ga proširili morem poput njega. "109/

Uzvišeni kaže: O Muhammede, reci: "Kada bi morska voda bila tinta za pero kojim bi se ispisivale Allahove, dž.š., riječi, Njegove mudrosti i Njegovi ajeti, koji Ga dokazuju, presahlo bi more prije nego bi se takva knjiga ispisala, **"pa i kad bismo ga proširili morem poput njega"**, tj. kada bi dodali još jedno more i nastavili tako beskrajno dodavati, nebi presahle Allahove, dž.š., riječi, kako to Uzvišeni kaže na drugom mjestu:

"Da su sva stabla na Zemlji pisaljke, a da se u more, kad presahne ulije još sedam mora, ne bi se ispisale Allahove riječi; Allah je uistinu, silan i mudar." Naš Gospodar je onakav kako On kaže, a iznad je onoga šta mi o Njemu kažemo.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا
بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ الْوَحْيُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١١٠﴾
لَقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

"Reci: "Ja sam čovjek kao i vi, meni se objavljuje da je vaš Bog - jedan Bog. Pa ko se nada susretu s Gospodarom svojim, neka čini dobra djela i neka u ibadetu Gospodaru svome ne smatra Njemu ravnim nikoga."/110/

Taberani bilježi od Amra ibn Kajsa el-Kufija da je čuo Muaviju ibn Ebu-Suffjana da kaže: "Ovaj je ajet objavljen posljednji.⁴⁴⁵ Uzvišeni se obraća svome

Poslaniku, s.a.v.s.: **"Reci"**, tj. mnogobošcima koji polagaju tvoje poslanstvo, **"Ja sam čovjek kao i vi"**, tj. ko misli da sam lažac, neka saopšti nešto slično ovome što ja saopštavam. Meni ne bi bile poznate tajne iz prošlosti koje vam saopštavam, a o čemu ste me pitali - družina iz pećine i o Zul-Karnejnu, kako tačno odgovara istini, da me Allah, dž.š., nije o tome obavijestio. Ja vam kažem: **"da je vaš Bog jedan Bog"**, Koji nema rivala. **"Pa ko se nada susretu s Gospodarom svojim"**, tj. ko se nada Njegovoj nagradi i lijepoj naknadi,

"neka čini dobra djela", adekvatna Šerijatu, **"i neka u ibadetu Gospodaru svome, ne smatra Njemu ravnim nikoga."** Takav traži zadovoljstvo jedino kod Allaha, dž.š., i ne čini Mu širk. Dva su uslova za prihvatanje učinjenih djela: potpuna iskrenost prema Allahu, dž.š., i usklađenost sa Šerijatom Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Ahmed bilježi od Seida el-Hudrije da je rekao: /125/ "Naizmjenično smo dolazili kod Božijeg poslanika, pa smo spavali kod njega. Nekad bi on imao potrebu ili bi mu iskrslo nešto pa bi nas probudio. Vremenom je broj onih koji su dolazili i čekali porastao. Jednom smo razgovarali pa je među nas izašao Poslanik i upitao: 'Kakvo je ovo došaptavanje?' Odgovorili smo: 'Molimo Allaha da nam oprost, Božiji poslanice. Mi smo, naime, raspravljali o Mesihu pa smo se u stavovima podijelili.' On nam reče: 'Hoćete li da vam kažem nešto za što se ja više bojim za vas od Mesiha?' 'Hoćemo!', odgovorili smo, a on reče: 'To je skriveni širk, kad čovjek ustane da klanja radi drugog čovjeka.'" Ahmed bilježi od Ebu-Hurejrea, od Poslanika, s.a.v.s., koji saopštava Allahove, dž.š., riječi: /126/ **"Ja sam najbolji drug. Pa ko uradi djelo nekom drugom mimo Mene, Ja ga se odričem, a to djelo je onome kome ga je namjenio."** Ahmed ga jedini ovako bilježi. Ahmed, također, bilježi od Mahmuda ibn Lebida da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: /127/ "Najviše zbog čega strahujem za vas je mali širk." Ashabi su upitali: "Šta je mali širk, Allahov poslanice?" On odgovori: "To je rijaluk. Kada Allah bude davao ljudima nadoknadu za učinjena djela na Sudnjem danu, reci će: *'Idite onima kojima ste se na dunjaluku svojim djelima pokazivali i vidite hoće li vam oni dati nagradu.'*" bu-Ja'la bilježi od Ibn-Mes'uda da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: /128/ "Ko lijepo klanja kada ga svijet gleda a ružno klanja kada je sam, to je omalovažavanje svoga Stvoritelja Allaha, dž.š."

**Kraj tefsira sure El-Kehf.
Allahu pripada pohvala i
dobročinstvo.**

⁴⁴⁵ Mu'avija pod ovim misli da je ovo posljednji objavljeni ajet iz sure "El - Kehf".